МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ УКРАЇНИ
ТРЕНЕРСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КІБЕРСПОРТУ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
за спеціальністю: 017 – Фізична культура і спорт
освітньою програмою: «Кіберспорт (eSports)»

на тему: «ДІЯЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГА В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ КІБЕРСПОРТСМЕНІВ»

Здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня
Шевцова Альона Володимирівна

Науковий керівник: Шинкарук О.А.
д.фіз.вих., професор

Рецензент: Воронова В.І.
канд. пед. наук, професор

Рекомендовано до захисту на
засіданні кафедри
(протокол № 4 від 18.11.2022 р.)
Завідувач кафедри: Шинкарук О.А
д.фіз.вих., професор
_____

Київ – 2022

ЗМІСТ

	ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1	**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПІДГОТОВКИ КІБЕРСПОРТСМЕНІВ**	7
	1.1 Особливості підготовки спортсменів в кіберспорті та їх формування як професійних гравців	7
	1.2 Психологічна підготовка в кіберспорті	10
	1.3 Роль психолога в процесі підготовки гравців	12
	1.4 Компетентності спортивного психолога	16
	Висновки до розділу 1	21
РОЗДІЛ 2	**МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ**	24
	2.1 Методи дослідження	24
	2.1.1 Аналіз науково-методичної літератури та даних мережі Інтернет	24
	2.1.2 Опитування	25
	2.1.3 Метод експертних оцінок	25
	2.1.4 Методи математичної статистики	26
	2.2 Організація дослідження	27
РОЗДІЛ 3	**ОБГРУНТУВАННЯ СТРУКТУРИ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА В КІБЕРСПОРТІ ТА РОЗРОБКА ПРОФЕСІОГРАМИ КІБЕРСПОРТИВНОГО ПСИХОЛОГА**	28

3.1 Обґрунтування структури діяльності психолога в кіберспорті 28
3.2 Визначення значущості особистісних та спеціальних характеристик психолога в кіберспорті 35
3.3 Розробка професіограми кіберспортивного психолога 38
3.4 Вплив психолога на підготовку та результативність команд в кіберспорті та розробка рекомендацій щодо завдань та способів роботи кіберспортивного психолога 46
Висновки до розділу 3 51
РОЗДІЛ 4 АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ 53
ВИСНОВКИ 57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 62
ДОДАТКИ 71

ВСТУП

Актуальність. Сучасною тенденцією розвитку спорту є поява нових напрямів, видів та дисциплін спорту. Особливе місце в світовому суспільстві посідає кіберспорт, популярність якого стрімко зростає протягом останніх десяти років. Кіберспорт набуває ознак фундаментального елементу сучасної цифрової культури в глобалізованому світі [37, 62, 74, 78, 79]. В світовому масштабі кіберспортом займається майже пів мільярда осіб [64, 76]. Кіберспорту як виду спорту притаманні свої особливості, система підготовки та змагань, забезпечення тренувального процесу [2, 3, 14]. Актуальним постає питання кадрового забезпечення цього виду спорту (тренери, менеджери, психологи). Професіонали з профільною освітою і розумінням специфіки кіберспорту практично відсутні [41, 77].

Чільне місце в процесі підготовки кіберспортсменів посідає діяльність психолога. Розгляд проблеми професійної діяльності психолога в спорті та безпосередньо в кіберспорті дозволяє стверджувати, що потреба у спортивних психологах є значущою. У сучасних умовах розвитку спорту деякі функції психолога виконують тренери та спортивні лікарі, в кіберспорті тільки формується система кадрів [7, 29]. У зв'язку з цим актуальним постає питання спеціальної підготовки психологів для роботи у кіберспорті.

При наявності зацікавленості та низки наукових досліджень професійної діяльності спортивного психолога, представлених в роботах В. М. Бондаренко [4], Л. Д. Гіссен [9], Г. Д. Горбунова [10], А. К. Маркової [39] та інших, спостерігається недостатність знань щодо даної проблематики.

Психологічними умовами формування професійної діяльності психолога у спорті виступає комплекс знань, умінь, здібностей, навичок та індивідуальних особливостей психолога, які забезпечують ефективність здійснення ним професійних обов'язків.

Мета роботи – обґрунтувати структуру діяльності психолога в кіберспорті з урахуванням особливостей підготовки гравців та розробити професіограму кіберспортивного психолога.

Завдання роботи.

1. Дослідити особливості підготовки гравців в кіберспорті та роль спортивного психолога в підготовці кіберспортсменів за даними літературних джерел та мережі Інтернет.
2. Обґрунтувати структуру професійної діяльності психолога та визначити значущість особистісних та спеціальних характеристик психолога в кіберспорті.
3. Розробити професіограму кіберспортивного психолога та довести значущість впливу психолога на підготовку та результативність команд в кіберспорті.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури та даних мережі Інтернет, опитування, метод експертної оцінки, методи математичної статистики.

Об'єкт досліджень – професійна діяльність психолога в кіберспорті.

Предмет досліджень – особистісні та спеціальні характеристики психолога в кіберспорті, структура професійної діяльності психолога в кіберспорті.

Новизна роботи полягала в тому, що:

— визначено особливості підготовки гравців в кіберспорті та значущість психологічної підготовки спортсменів та команди;

— доведено вплив спортивного психолога на тренувальну та змагальну діяльність кіберспортсменів;

— обґрунтувано структуру професійної діяльності психолога;

— визначено значущість особистісних та спеціальних характеристик психолога в кіберспорті;

— розроблено професіограму кіберспортивного психолога.

Теоретична та практична значущість. Теоретична значущість роботи полягала в систематизації накопичених даних щодо професійної діяльності психолога в кіберспорті та чинників, що забезпечують ефективність його діяльності, структури професійної діяльності психолога в кіберспорті.

Практична значущість полягала у розробці професіограми кіберспортивного психолога, визначення впливу роботи психолога з командою на результативність кіберспортсменів.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна магістерська робота викладена на 75 сторінках основного тексту, складається зі вступу, 4 розділів, висновків, списку використаних джерел (80 джерел) та додатку. В роботі представлено 4 рисунки та 5 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПІДГОТОВКИ КІБЕРСПОРТСМЕНІВ

1.1. Особливості підготовки спортсменів в кіберспорті та їх формування як професійних гравців

Особистісні якості кіберспортсменів, їхні цінності, світогляд і стиль спілкування відрізняються від тих, що є в традиційному спорті. Вони вміють жартувати, іронізувати один з одного, не тиснуть один на одного, як це буває, наприклад, у футболі. Кіберспортсмени більш відкриті для роботи з психологом і цінують можливість отримати допомогу від фахівця [22, 24, 63].

Серед інших особливостей підготовки кіберспортсменів – відсутність чіткого розпорядку дня. У традиційному спорті гравці тренуються по три-чотири години на день лише зі своєю командою, уважно ставляться до сну та займаються фізичною підготовкою. У кіберспорті професіонали повинні грати по 10-12 годин на день, тренуватися онлайн з ким доведеться і лягати спати о другій годині ночі. До особливостей кіберспорту також можна віднести часті поїздки та відповідні витрати, частоту ігрових партій і турнірів, проблеми зі зміною часових поясів, а також увагу з боку шанувальників і користувачів соціальних мереж [43, 49, 60].

У кіберспортсменів ще не сформувалося професійне ставлення до своєї справи, яке вже давно склалося у традиційному спорті. Два-три роки тому нинішні професіонали могли грати заради задоволення, не замислюватися про дисципліну та жорсткий графік тренувань. Наприклад, пакистанець SumaiL, один із найсильніших гравців у «DOTA2», став кіберспортсменом у 16 років. І одразу ж виграв «The International» у складі команди Evil Geniuses. До цього

він просто багато грав онлайн та швидко став багатообіцяючим гравцем [33, 75].

Кіберспортсмени ще не розуміють, як працювати над собою — і всередині гри, і за її межами, як ставити чіткі цілі, а не просто ходити з матчу в матч, очікуючи, що все вийде само собою. Тому вони менш мотивовані працювати над своїми проблемами та взагалі намагатися під час гри. У традиційних видах спорту спортсмени краще розуміють, чого вимагає їхній спорт і що потрібно, щоб досягти успіху [67].

Ще одна особливість що притаманна кіберспорту – вивчена вина. Батьки, школа та медіа навчили підлітків, які люблять відеоігри, ставитись до свого хобі як до чогось згубного, майже як до алкоголю. Проте як показують дослідження, від ігрової залежності страждають лише 1–3% геймерів, при цьому у 75% випадків вона виліковується сама. Ігри не вчать жорстокості, навпаки, вони розвивають розумові здібності, координацію, увагу, пам'ять та точність сприйняття [75].

Ще яркою особливістю, що характерна для кіберспорту це тильтування (психологічний стан прояву агресії, негативних емоцій). Команда може бути професійною, готовою до змагань, проте не вийти далі полуфіналу, чи коли команда начебто добре грала, але у ключових моментах почала здавати та програвати. Це питання психологічної підготовки та діяльності психолога тому, що спортсмени були налаштовані на гру неправильно, у колективі накопичувалися конфлікти, а гравці не вміли справлятися з негативними емоціями [68, 75].

Деяким спортсменам складно не тильтувати, тобто не зриватися на своїх товаришів, коли комбінації раз-по-раз не виходять, команда помиляється і програє. В такому випадку тренер та психолог повинні вчити їх ставитися до будь-якої помилки як зміни ігрових умов, через яку потрібно просто робити інші дії.- Стратегія на гру змінюється, але це не означає, що все погано.

Наступною проблемою, яку визначають фахівці серед спортсменів кіберспорті є втрачання задоволення від ігрового процесу. Коли підготовка стає монотонним щоденним процесом по 8-10 годин, з'явилися спланований день, дисципліна, індивідуальна робота, перегляд записів матчів, обговорення того, що відбувалося під час гри, вимагає від гравця багато зусиль. І така праця винагороджується не завжди, і через невдачі спортсмена можуть посадити на лаву запасних, звідки вибратися важко. Це може призвести до емоційного вигоряння, спортсмена починає нудити від гри, він може набрати вагу, можуть початися безсоння, розлад харчування, головний біль [66, 75].

Сильний стрес може початися від невпевненості у майбутньому. Наприклад, спортсмен отримав місце в хорошій команді, він хоче вигравати і залишитися в ній, але постійно уявляє, що буде, якщо все ж таки не впорається.

Спортивний психолог та консультант команд Nemiga з Counter-Strike та Dota 2 Катерина Буча зазначає, що командні дисципліни дуже схожі на хокей — там намагаються знайти ідеальний контакт усередині п'ятірки гравців. При цьому на високому рівні практично немає меланхоліків – найбільш інертного типу темпераменту у людини. Вона підкреслює, що для команд кіберспорту світового рівня характерні гравці з темпераментом холериків, сангвініків та флегматиків, найбезперспективнішим для кіберспорту темпераментом виявляється меланхолік, який схильний до нестабільних станів і де базова емоція – смуток. Останні дослідження показують, що темперамент може змінюватись в залежності від середовища, обставин, подій [75].

Як спортивний психолог вона відзначає, що в «DOTA2» на процес піків та банів персонажів впливає психологія гравців та стратегія ведення гри [75].

Наведені особливості підготовки кіберспортсмена та формування його як професійного гравця вимагає запланової психологічної підготовки та значущій ролі психолога в ній.

1.2 Психологічна підготовка в кіберспорті

Спортивна підготовка кіберспортсмена передбачає систематичне та планомірне використання засобів і методів, що забезпечуватимуть необхідну його готовність до змагань [26, 61].

Оскільки кіберспорт належить до так званих гіподинамічних (нем'язових) видів спорту, в яких головне навантаження припадає на інтелектуальні зусилля, координацію рухів та реакцію спортсмена, основним видом спортивної підготовки в них є спеціальна ігрова підготовка, яка містить дві складові: теоретичну та спеціальну практичну ігрову підготовку [65, 66].

Теоретична, тактична, технічна і психологічна підготовка виступають основними видами підготовки, фізична підготовка є базою для усунення статичності та нестачі рухової активності та структурно і змістовно взаємодіє з ними. Види підготовки не мають чітких меж, які різко відділяють їх одна від одної, вони взаємодіють між собою та доповнюють одна одну [26, 70].

Психологічна підготовка спрямована на формування стійкого інтересу до занять кіберспортом; формування мотивації на подальшу тренувальну діяльність; розвиток вольових якостей спортсмена; визначення та робота над емоційними складовими особистості; розвиток комунікативних якостей особистості; уміння працювати в команді і домовлятися; інтелектуальний розвиток спортсмена [26].

До основних методів психологічної підготовки відносять бесіди, переконання, педагогічне навіювання, методи моделювання змагальної ситуації через гру. У програму занять слід вводити ситуації, які вимагають подолання труднощів. В процесі психологічної підготовки застосовують вправи на розвиток логічного і абстрактного мислення, довільної уваги і його властивостей: обсягу, розподілу, переключення, концентрації [26].

Психологічна підготовка кіберспортсменів має забезпечити вміння гравця керувати своїм психофункціональним станом під впливом несприятливих чинників внутрішнього та зовнішнього походження. Психологічна підготовка

передбачає формування особистості спортсмена і міжособистісних відносин, розвиток спортивного інтелекту, психологічних функцій і психомоторних якостей [26].

Підґрунтям психологічної підготовки є психологічні особливості кіберспорту та психологічні особливості спортсмена.

Психологічна підготовка включає базову психологічну підготовку розвитку таких специфічних та важливих для кіберспортсмена психічних функцій та якостей, як розвиток логічного і абстрактного мислення, довільної уваги і її властивостей: обсягу, уважності, пам'яті, уяви, здатності до аналізу та самоаналізу, цілеспрямованості, ініціативності тощо; формування системи спеціальних знань про психіку людини; формування вмінь регулювати свій психологічно-вольовий стан, зосереджуватися перед грою, мобілізовувати сили під час гри, протистояти несприятливим впливам тощо; володіти стресостійкістю та самовладанням; психологічну підготовку до занять, яка забезпечує їх максимальну ефективність; психологічну підготовку до і під час змагань, яка ґрунтується на базовій підготовці, забезпечує оптимальну готовність кібератлета до спортивної боротьби та включає в себе: а) самоаналіз і самооцінку; б) вивчення та розуміння особливостей поведінки суперників у різних ігрових ситуаціях, ставлення їх до власної гри, їх самооцінку та ставлення до досягнень і гри інших команд та кіберспортсменів; в) дослідження особливостей взаємодії суперників у процесі гри [2, 26].

Багато кіберспортивних дисциплін вимагають ефективної командної взаємодії, що базується на довірі, взаєморозумінні, взаємовиручці та взаємній відповідальності.

При виборі засобів необхідно враховувати вікові особливості, оскільки для дітей важко довго тримати концентрацію на виконанні однієї вправи. Будувати підготовку дітей молодшого віку необхідно з урахуванням нерівномірного наростання їх здібностей та можливостей в процесі розвитку. Цей період характеризується різкою зміною поведінки дітей.

Протягом цілорічної підготовки застосовуються методи, що сприяють вдосконаленню морально-вольових рис характеру гравця, і прийоми психічної регуляції і саморегуляції. Акцент в розподілі засобів і методів психічної підготовки вирішальною мірою залежить від індивідуальних особливостей спортсмена, задач їх індивідуальної та командної підготовки, спрямованості тренувальних занять [2, 26].

На наступних етапах вдосконалення психологічна підготовка спрямована на роль соціальних показників у виборі інтересів у спортивній діяльності, спортивно-етичне виховання, психологічну підготовку в процесі систематичних занять. Формуються в процесі занять моральні поняття, оцінки і судження. Виховуються відчуття відповідальності в команді і перед колективом. Здійснюється загальна і спеціальна психологічна підготовка. Робота спрямована на розвиток ініціативності, самостійності і творчого відношення до своєї діяльності, регуляцію рівня емоційного стану, засвоєння ідеомоторних, аутогенних і подібних психологічних методів. На подальших етапах психологічна підготовка складається з загальної психологічної підготовки (цілорічної), психологічної підготовки до змагань і керування нервово-психічним відновленням кіберспортсменів [26].

Загальна психічна підготовка передбачає формування особистості спортсмена і міжособистісних відношень, розвиток спортивного інтелекту, спеціалізованих психічних функцій і психомоторних якостей.

1.3 Роль психолога в процесі підготовки гравців

Кіберспортсменам, як і спортсменам в традиційних видах спорту, притаманне фізичні, інтелектуальні та психологічні навантаження, емоційні прояви як хвилювання, тиск, вигоряння, стрес. У всіх видах спорту психологічна підготовка та робота з психологом посідає важливе місце [25]. Значущість психолога підвищується із зростанням результативності гравців і команди в кіберспортивних дисциплінах . Тому діяльності психолога в

кіберспорті приділяють особливу увагу. Успішність кіберспортивних команд на світовій арені пов’язують з роботою психолога в команді. Так, наприклад, у 2019 році команда з «DOTA2» OG вдруге виграла найбільший кіберспортивний турнір із величезним призовим фондом – «The International»; команда Astralis за рік перемогла в обох Мейджорах – головних турнірах з CS : GO. Ці команди працювали в різні часи з фінським спортивним психологом Мією Стеллберг [28].

В кіберспорті виокремлюють напрям роботи психолога - стартер-пак. Його завдання - адаптувати напрацювання спортивної психології, яка притаманна традиційним видам спорту: знання про те, як працювати з людиною, яка зіставляє свою майстерність із майстерністю інших, — під особливості кіберспорту.

У стартер-пак кіберспортивного психолога входить освіта в галузі спортивної психології та любов до відеоігор. Фахівці зазначають, що психолог може і не захоплюватися іграми, але їх знання допомагає спілкуватися з командою, окремими гравцями, розуміти ігровий сленг. Всі наші герої розповіли, що любили комп'ютерні ігри в дитинстві або досі захоплюються ними. Знання гри та невеликий практичний досвід дозволяє кіберспортивному психологу думати в тому ж ключі, як і його команда [28].

Якщо психолог не граючи не сприймає гру як вид спорту, це може вплинути на його думки, він може поставитися до геймінгу з упередженням. Гравці дуже чітко це відчувають і не зможуть довіряти такому психологу.

В командних кіберспортивних дисциплінах важливою складовою є комунікація і розподіл обов'язків. В команді повинен бути лідер, який бере на себе відповідальність за стратегію гри в матчі. Психолог, який працює з командою не повинен допускати ситуації, коли в команді кілька людей висловлюються яскраво, це може призвести до конфліктних ситуацій [75, 80].

Важливою є комунікація поза матчем, де психолог має стежити, наскільки добре гравці озвучують один одному свої цілі, щоб не допускати

ситуацій, коли всі хочуть різного, очікують на різні результати, мають різні уявлення про те, як цих результатів досягти. Саме психолог повинен організувати професійне середовище на кшталт традиційного спорту. При цьому він не повинен кардинально змінювати атмосферу, що сформувалася в команді, тому допомагає тільки з графіком тренувань і харчуванням, налагоджує комунікацію всередині команди і вибудовує ієрархію.

Як визначають фахівці робота психолога в кіберспорті повинна починатися з складання професіограми гравця. Це вимагає від психолога спостережливості, розуміння навантажень і вимог, що висувають до спортсмена, в чому полягають особливості гри. Психологу також корисно просто спостерігати за спортсменами, щоб побачити можливі точки зростання, проблеми та конфлікти [7, 58].

Завдання кіберспортивного психолога - допомогти гравцям взяти управління мозком на себе. Спортивний психолог потрібен відповісти з гравцями на низку питань : "що я хочу?", "як я планую цього досягти?", "в які терміни?" Саме це дозволяє психологу розробити стратегії зниження стресу. Діяльність кіберспортивного психолога спрямована на навчання гравця розуміти оптимальний бойовий стан, занурюватися у свій еталон боєздатності. Є багато сильних гравців, але лише одиниці досягають найвищих досягнень, тому що впоратися з собою — непросте завдання, і потрібно, щоб це зробила вся команда [27].

Основним завдання кіберспортивного психолога є встановлення контактів та порозуміння між ним і гравцями. Будь-який психолог має справу з механізмами психіки. В кіберспорті акцент ставиться саме на загальнокомандне завдання, на те, як бути стабільним спортсменом. Для цього психологу необхідно мати хороше розуміння гри і того, що саме робить команда в кожний момент часу [27].

Окремим напрямом роботи виділяють роботу психолога із середовищем: умови тренування, ситуації, що виникають в грі між гравцями, як спілкуються

один з одним, командні чинники: чи єдність усередині команди, ієрархія, структура.

Важливим аспектом діяльності психолога визначають навчання спортсменів спеціальним технікам, наприклад, прогресивної м'язової релаксації, сенс якої відчувати, де м'язи затиснуті, бо саме в цьому стрес і виражається. Психолог вчить спостерігати за своїм тілом і шляхом розслаблення м'язів створювати потрібний емоційний стан. Психолог ефективно може використовувати дихальні вправи, самопереконання, медитацію, прослуховування музики та навіть аромати, які асоціюватимуться з потрібним фізичним та емоційним станом [27, 28].

Особливим завданням кіберспортивного психолога визначають вплив на спортсменів до гри. Наприклад, в Counter-Strike є ігрові карти, кожна з яких грає до 16 раундів. Щоб перемогти у грі, необхідно виграти 2 карти, а у фіналах великих турнірів – 3 карти. У проміжку між картами психолог може проводити моніторинг психологічного стану, щоб зіграти наступну карту краще. В індивідуальних заняттях психолог вирішує завдання розвитку когнітивних і поведінкових алгоритмів, що і в якому порядку потрібно робити, щоб знизити стрес під час гри і поза нею. Це можна назвати навичками саморегуляції. Наприклад, навчаючись роботі з мисленням, спортсмен може знижувати вплив стресу та утримувати фокус уваги на своєму стратегічному завданні, не діючи імпульсивно при прийнятті рішень, через дихальні техніки можна сповільнити або активувати організм, а медитативні вправи допомагають поринути у бойовий стан. Психолог приділяє увагу організації часу гравців, харчуванню, покращенню режиму дня, самодисципліні. Важливо комплексно працювати з самооцінкою, тому що в спорті її завжди потрібно підтримувати на стабільному рівні — навіть коли у гравця щось не виходить [27].

Психолог у кіберспортивній команді зустрічається нечасто. За даними джерел, тільки у 5 команд з опитаних 12— forZe eSports, Natus Vincere, HellRaisers, Virtus.pro, Nemiga та Reality Rift — був психолог [28]. Це проблема

і традиційного спорту. З іншого боку, не всі команди мають достатньо коштів на роботу вузьких фахівців як психологи чи аналітики. В кіберспортивній індустрії місце психолога ще не займає своєї ніші. Не сформувалася довіра та розуміння необхідності такого фахівця в команді.

Психолог в кіберспорті потрібен, щоб оцінити та розкрити змагальний потенціал гравця, забезпечити йому зростання і, головне, стабільність результатів [80].

До допомоги психологів вдається все більше кіберспортивних організацій — гравці OG, Astralis та NAVI відзначали велику роль фахівців у головних перемогах команд. Зокрема, снайпер Natus Vincere Олександр «s1mple» Костильов наголошував, що психолог «допомагає позбутися зайвої нервозності та паніки» [75].

Це підкреслює значущість досліджень.

1.4. Компетентності та якості спортивного психолога

Спортивний психолог це фахівець, який вивчає закономірності психічної діяльності людини у процесі її рухового навчання, спортивного тренування, участі у специфічних командних взаємодіях, у процесі підготовки та виступів на змаганнях, а також участі у різних формах суспільного життя, пов'язаних зі спортом.

Діяльність спортивного психолога дуже багатогранна. Можна виділити два основні її напрями [21]:

1. освітній – пов'язане з навчанням спортсменів та тренерів психологічним методам, методикам, технікам підвищення якості виступу спортсменів або з освітою тренерів у галузі психологічного знання;

2. консультативний – спрямоване, передусім, надання допомоги спортсменам у вирішенні їх особистісних проблем.

За даними статистики, наприклад, лише 10% спортивних психологів Великобританії займаються другим напрямом діяльності, оскільки для його реалізації необхідно мати спеціалізацію у клінічній психології [71].

Основними завданнями, які вирішує спортивний психолог є:

- психологічний відбір здібних спортсменів. Здатних демонструвати високий спортивний результату у виді спорту;
- спортивна профорієнтація;
- визначення передумов розвитку необхідних психологічних якостей спортсменів;
- діагностика та урахування індивідуальних особливостей спортсмена, формування та розвиток необхідних для перемоги психологічних якостей та умінь;
- розробка для кожного спортсмена індивідуального плану розвитку здібностей, стратегії підготовки та поведінки на змаганнях;
- визначення психологічної готовності спортсмена до спортивних занять, виступів та змагань;
- післязмагальна реабілітація;
- проведення командних тренінгів (на командоутворення, згуртованість колективу, роботу з конфліктами, розвиток команди);
- навчання навичкам уявного тренування, розслаблення та зняття стресу;
- опрацювання страхів, пов'язаних зі спортивною діяльністю тощо;
- вирішення та вихід із кризової ситуації;
- професійне реорієнтування спортсмена (після виходу спортсмена зі спортивної кар'єри) [32, 36].

Вирішення цих завдань спортивний психолог може досягати суб'єктивними (інтерв'ю безпосередньо з самим спортсменом, його тренером та близькими йому людьми, спостереження) та об'єктивними методами (опитувальники, айтрекінг (технологія відстеження рухів очей дозволяє з високою точністю вимірювати та аналізувати рухи очей, визначати напрям

погляду людини) для виявлення точок, тривалості та послідовності фіксацій у процесах виконання різних дій дозволяє дослідникам працювати з виявленням специфіки поведінки очей за певної спортивної діяльності та використовувати систему айтрекінгу для аналізу ефективності застосування різних методів навчання спортсменів, пов'язаних із зоровою увагою та процесами контролю [12]; віртуальна реальність (може бути ефективно використано для вивчення взаємодії когнітивних процесів спортсмена та її рухової активності у процесах зорового сприйняття у межах підходу, званого «активне сприйняття» [20]; БІС-технології (біологічний зворотний зв'язок для реєстрації, посилення та «зворотного повернення» спортсмену фізіологічної інформації. Суть полягає в принципі перекладу одержуваної інформації з допомогою спеціальних датчиків, які від тіла людини (електричні фізіологічні сигнали) в картинку чи звук — сигнал зворотного зв’язку [56]).

Як зазначають В. Й. Бочелюк, О. А. Черепєхіна [52], за даними досліджень Г. Д. Горбунова [10], складовими, що визначають ефективність професійної діяльності спортивного психолога є такі:

•психолог бере участь у процесі підготовки спортсменів у змагально-тренувальному процесі, але не претендує на «лаври» у випадку успіху; психологу пасує скромність;

•психолог погоджує свої дії з тренером;

•психолог вивчає спортсменів не тільки за допомогою психологічних методик і самооцінок, а й, у першу чергу, спостерігаючи за ними у змагальному та тренувальному циклі, на відпочинку - усюди, де можна спостерігати психологічні особливості спортсменів без спеціального тестування;

•психолог веде політику неприєднання у конфліктних ситуаціях у тренерському середовищі [46];

•психолог є так званим буфером у напружених ситуаціях між тренером і спортсменом;

•психолог демонструє коректність, надаючи тренеру психологічну інформацію про спортсмена, висловлюючи свою думку; психолог не повинен на ній наполягати та заключне рішення про можливості спортсмена узгоджувати з тренером;

•психолог не повинен навчати досвідчених тренерів, а ненав'язливо інформувати їх щодо актуальних проблем психології спорту.

Ці критерії не вичерпують усіх складових ефективності професійної діяльності психолога у спорті, а представляють, на думку Г. Д. Горбунова [10], лише найбільш значущі з них.

Бочелюк В.Й., Черепєхіна О.А. [52] визначаючи умови формування психологічної готовності спортивного психолога до реалізації ефективної професійної діяльності, розглядають основні типи психологів з боку їх соціально-професійних рольових позицій. Представлена нижче типологія психологів є варіацією виділених Г. Сельє типів науковців. Отже, І. В. Вачков із співавторами [6] виділяє такі типи психологів:

1. Психолог-загальновизнаний лідер, який уміє виражати інтереси групи спортивних психологів.

2. Серед психологів, орієнтованих на справу, розрізняють такі типи: психолог-генератор ідей, психолог-систематизатор ідей та ін.

3. Психологи, які займають «декоративні» соціально-професійні позиції у спорті, мають різні варіанти свого втілення: іноді вони пробуджують у свідомості колег почуття гордості за те, що саме у їхньому колективі працюють такі «чудові», «елітні» фахівці; психологи-дизайнери, здатні створити певний затишок у спортивних приміщеннях тощо.

4. Психологи - великі організатори представлені декількома різновидами, серед яких слід вказати «ділових» психологів, здатних знаходити вигідні замовлення і надавати можливість своїм колегам додаткового заробітку.

5. Психологи-імітатори справжніх психологів-професіоналів проявляються у таких типах: психологи, які демонструють показну

зацікавленість спортсменами, показну активність та ін.

6. Психологи-пацієнти, яким слід самим звернутися за психологічною допомогою.

7. Психологи-актори, які вдало поєднують здатність «декоративного» психолога з основною професійною діяльністю у спорті.

8. Справжні психологи, для яких головне — це творче самовизначення та самореалізація у професійній діяльності у спорті.

Відомий психолог А. К. Маркова [39] виділяє такі складові моделі фахівця: професіограму, тобто опис самої професійної діяльності психолога у спорті; професійно-посадові вимоги (мінімально необхідні знання та вміння при виконанні психологом певних професійних завдань у спорті) й кваліфікаційний профіль (знання та вміння психолога відповідно до тарифного розряду оплати праці у конкретній спортивній організації).

Також А. К. Маркова [39] виділяє:

1) модель вже працюючого психолога;

2) модель підготовки спеціаліста (на основі аналізу навчальної діяльності майбутніх психологів та їх орієнтацію на модель вже готового спеціаліста). При описі моделі готового спеціаліста (психолога у спорті) виділяють: модель діяльності спеціаліста, а також модель особистості спеціаліста. При описі моделі підготовки спеціаліста розглядаються вимоги до різних освітньо-виховних груп, що навчаються, або ті, хто перенавчаються, з урахуванням їх життєвого і професійного досвіду.

Однією з найбільш гострих проблем при складанні моделі психолога у спорті є виділення моделі особистості психолога у спорті. Традиційно психологи за допомогою тестів виділяють найбільш виражені за різними шкалами і параметрами особистісні якості тих психологів, які ефективно працюють, і таким чином отримують особистий профіль психолога у спорті. Але постає закономірне питання, як виміряти у балах здатність до творчості, любов до людей (спортсменів), порядність, ставлення до спортсменів та їх

досягнень, професійну та людську гідність, адже усі ці якості є складовими психологічної готовності психолога до професійної діяльності у спорті [23, 30].

Ефективність професійного спілкування психолога гравцями та персоналом, хто готує кіберспортсменів пов’язана з зовнішніми та внутрішніми чинниками. Зовнішні: обстановка спілкування (офіційна—неофіційна), ситуація спілкування (психодіагностика, психопрофілактика, психологічне консультування та ін.) [38], професійні завдання, за умов яких відбувається спілкування. Внутрішні чинники складаються з психологічних характеристик суб'єктів спортивного процесу: психологічних якостей спортсменів і тренерів, а також психологічних характеристик психолога: його соціального статусу у спорті та його психологічних якостей і здібностей — мотивів професійного спілкування, здатності до симпатії, психологічних настанов, такту та етики психолога, його вікових та статевих особливостей, авторитету психолога, якостей темпераменту і характеру, вміння психолога вирішувати актуальні завдання практики спорту тощо.

Висновку до розділу 1

Якості і компетентності спортивного психолога та ефективність його діяльності залежать від особливостей кіберспорту та кіберспортивних дисциплін, безпосередньої участі психолога в процесі підготовки та змагальній діяльності гравців, застосування відповідник психологічних та психодіагностичних методик, самооцінок та пошуку нових методів психологічної підготовки, тактики і стратегії змагальної поведінки, своєчасної допомоги спортсмену у різних життєвих ситуаціях, ненав'язливому інформуванні тренерів щодо актуальних психологічних проблем гравців і команди в цілому.

Визначено особливості підготовки гравців в кіберспорті, які потребують роботи психолог в команді. Психологічна підготовка в кіберспорті має

забезпечити вміння гравця керувати своїм психофункціональним станом під впливом несприятливих чинників внутрішнього та зовнішнього походження.

Успішність кіберспортивних команд на світовій арені пов’язують з роботою психолога в команді. Діяльність кіберспортивного психолога спрямована на навчання гравця розуміти оптимальний бойовий стан, занурюватися у свій еталон боєздатності. Основним завдання кіберспортивного психолога є встановлення контактів та порозуміння між ним і гравцями. В кіберспорті акцент ставиться саме на загальнокомандне завдання, на те, як бути стабільним спортсменом. Для цього психологу необхідно мати хороше розуміння гри і того, що саме робить команда в кожний момент часу. Окремим напрямом роботи виділяють роботу психолога із середовищем: умови тренування, ситуації, що виникають в грі між гравцями, як спілкуються один з одним, командні чинники: чи єдність усередині команди, ієрархія, структура. Важливим аспектом діяльності психолога визначають навчання спортсменів спеціальним технікам, наприклад, прогресивної м'язової релаксації, сенс якої відчувати, де м'язи затиснуті, бо саме в цьому стрес і виражається. Особливим завданням кіберспортивного психолога визначають вплив на спортсменів до гри.

Діяльність психолога спрямована на навчання спортсменів та тренерів психологічним методам, методикам, технікам підвищення якості виступу спортсменів та на надання допомоги спортсменам у вирішенні їх особистісних проблем.

Складовими, що визначають ефективність професійної діяльності спортивного психолога виступають: участь у процесі підготовки спортсменів у змагальному і тренувальному процесі; погоджує свої дії з тренером; вивчає спортсменів не тільки за допомогою психологічних методик і самооцінок; веде політику неприєднання у конфліктних ситуаціях у тренерському середовищі; є так званим буфером у напружених ситуаціях між тренером і спортсменом; демонструє коректність;

Ефективність професійного спілкування психолога гравцями та персоналом, хто готує кіберспортсменів пов’язана з зовнішніми та внутрішніми чинниками.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи досліджень

Для вирішення завдань дослідження у роботі було використано такі методи досліджень.

1. Аналіз науково-методичної літератури та даних мережі Інтернет.
2. Опитування.
3. Метод експертних оцінок.
4. Методи математичної статистики.

2.1.1. Аналіз науково-методичної літератури та даних мережі Інтернет. Аналіз літературних джерел з досліджуваної тематики був спрямований на визначення ступеня вивчення поставленої проблеми, її новизни; пошук, аналіз та вивчення особливостей підготовки гравців в кіберспорті, які обґрунтовують необхідність професійної діяльності кіберспортивного психолога в команді, психологічної підготовки в кіберспорті та її місця в загальній системі підготовки кіберспортсменів; на вивчення ролі психолога в процесі підготовки гравців, компетентностей спортивного психолога.

Вивчення та аналіз даних спеціальної літератури дозволили узагальнити та використати у роботі дані, що стосуються сучасних загальних уявлень про ступінь розробленості досліджуваної проблеми, а саме, професійної діяльності спортивного психолога, структури, чинників, що впливають на роботу психолога.

Було проаналізовано наукову, науково-методичну літературу (посібники, монографії, статті, тези), здійснено пошук даних з Інтернет мережі для пошуку інформації щодо роботи психологів в кіберспортивних командах,

для аналізу практичного досвіду їх роботи з професійними кіберспортивними командами. Теоретичний аналіз та узагальнення було використано при написанні вступу, першого розділу, визначенні мети роботи, методів дослідження, організації та проведення дослідження, а також аналізу та інтерпретації отриманих даних.

Всього опрацьовано 80 джерел, з них 71 - вітчизняних авторів, 9 зарубіжних.

2.1.2 Опитування. Для визначення структури діяльності психолога в кіберспорті та якостей, притаманних психологу в кіберспорті та розробки професіограми кіберспортивного психолога здійснювалося опитування методом анкетування.

Розроблена анкета містила загальну інформацію про респондентів, питання, що вимагали вибору однієї відповіді чи декілька з поданих, розгорнуту відповідь.

Результати опитування представлені в 3 розділі. Анкету наведено в додатку А.

Респондентами були фахівці з кіберспорту, психологи, тренери кіберспортивних команд. Всього в опитуванні брали участь 15 осіб.

2.1.3 Метод експертних оцінок. Даний метод використовувався для визначення значущості особистісних та спеціальних якостей психолога в кіберспорті, характеристик, що висуваються до сфери діяльності кіберспортивного психолога, компонентів в структурі особистісної готовності до діяльності кіберспортивного психолога, компоненти структури Soft Skills, необхідні психологу [44].

До групи експертів увійшли фахівці з кіберспорту (представники кафедри кіберспорту та інформаційних технологій Національного

Університету фізичного виховання та спорту України, психологи, науково-педагогічні працівники, тренери) - 15 осіб.

У процесі застосування методу визначався рівень узгодженості думки експертів із визначених питань за коефіцієнтом конкордації Кендалла:

$$W = \frac{12S}{m^2\left(n^3 - n\right)}, \qquad (2.1)$$

де S – сума квадратів відхилень всіх оцінок рангів кожного об'єкту експертизи від середнього значення;

n – число об'єктів експертизи;

m – число експертів.

При цьому сума квадратів відхилень S від середнього визначалася за формулою:

$$S = \sum_{i=1}^{n}\left(\sum_{j=1}^{m} x_{ij} - \bar{s}\right)^2, \text{ де } \bar{s} = \sum^{n}\frac{s_i}{n}, \quad s_i = \sum^{m} x_{ij} \qquad (2.2)$$

Статистичну значущість коефіцієнта конкордації встановлювали за критерієм Пірсона χ^2:

$$\chi^2 = (n-1)\cdot m \cdot W \qquad (2.3)$$

За рівень значущості α приймалась величина рівна 0,05.

У випадку доведеної статистичної значущості коефіцієнта Кендалла за обраним рівнем значущості, експертиза вважалася проведеною, а її результати визнавалися такими, на які можна покладатися.

2.1.4 Методи математичної статистики. Результати досліджень було опрацьовано за допомогою методів математичної статистики.

Підбір методів здійснювався на підставі рекомендацій, викладених у спеціальній літературі, присвяченій особливостям застосування математичних та статистичних методів у спорті [44, 72, 73]. Статистична обробка даних проводилася за допомогою програмного пакета математичної статистики

«Statistica 11.0» (StatSoft Inc., США, 2013) та редактора таблиць «Excel 2007» (Microsoft, США, 2007).

Обчислювалися: середнє значення показників (x), помилка середнього значення (m), середнє відхилення квадратне (S). При статистичній обробці приймалася надійність p = 95% (імовірність помилки 5%), тобто рівень значущості p = 0,05. Для обробки матеріалів педагогічного експерименту дослідження використовувалися стандартні методи математичної статистики.

2.2 Організація дослідження

Дослідження складалося з трьох етапів. На першому етапі досліджень – теоретичному (жовтень 2021 р. – березень 2022 р.), проводився аналіз науково-методичної літератури. Визначено мету, завдання роботи, складено план проведення досліджень. Апробовано методи досліджень. Розроблено анкету.

На другому етапі досліджень (квітень 2022 р. – липень 2022 р.) проведено анкетування, експертну оцінку, визначено структуру діяльності психолога, та обґрунтовано необхідність розробки професіограми кіберспортивного психолога. Здійснено обробку результатів дослідження. Оброблено результати досліджень, підготовлено 1 та 2 розділи роботи, тези на конференцію.

На третьому етапі (серпень – листопад 2022 р.) було доведено вплив роботи психолога на результативність команд в кіберспорті. Узагальнено та систематизовано дані. Підготовлено кваліфікаційну роботу до захисту, презентацію та доповідь.

Дослідження проведено на базі кафедри кіберспорту та інформаційних технологій Національного університету фізичного виховання і спорту України. В дослідження взяли участь 15 респондентів - експертів – психологи, фахівці з кіберспорту, тренери.

РОЗДІЛ 3
ОБГРУНТУВАННЯ СТРУКТУРИ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА В КІБЕРСПОРТІ ТА РОЗРОБКА ПРОФЕСІОГРАМИ КІБЕРСПОРТИВНОГО ПСИХОЛОГА

3.1 Обґрунтування структури діяльності психолога в кіберспорті

Для обґрунтування структури діяльності психолога в кіберспорті нами було проведено опитування фахівців з кіберспорту, психологів. Всього в експертному опитуванні взяли участь 15 експертів. Середній вік опитуваних склав 44,7 років (мінімальний 27, максимальний 72). Серед опитуваних було 72,3% жінок, 26,7 % - чоловіків. Серед експертів, що брали участь в опитуванні, 20% мають досвід роботи психологом понад 3 роки, 33,3% до двох років, 46,7 % мають досвід роботи з кіберспортсменами, але не мають досвіду психологічної роботи. Експерти зазначили, що в роботі психолога не має значення стать, проте 66,7% опитуваних бачать в ролі психолога в кіберспорті жінку, 33,3% - чоловіків.

Результати експертного опитування дозволяють зробити висновок, що робота психолога в сфері кіберспорту висуває вимоги до інтелектуальної, поведінкової, особистісної та міжособистісної сфер діяльності, є необхідними, для ефективної роботи з кіберспортивними командами в різних дисциплінах (табл.3.1). Це:

- високий інтелект;
- теоретична підготовка і досвід практичної роботи;
- поведінкова гнучкість;
- комунікабельність і здатність встановлювати довірчі відносини;
- особистий досвід в якості спортсмена;
- почуття гумору;
- здатність до співпереживання, емпатія;
- терпимість і витримка;

– залучення в роботу.

Коефіцієнт конкордації W = 0,51 при визначенні значущості характеристик, що визначають ефективність діяльності психолога в кіберспорті, свідчить про наявність середнього ступеня узгодженості думок експертів. (табл.3.1). Розрахунковий $\chi 2$ (N = 14, df =8) = 59.1, критичний 22.36203 рівні значущості $\alpha = 0.05$, то коефіцієнт конкордації Кендалла W =0,51 - величина не випадкова, а тому отримані результати можуть використовуватися в подальших дослідженнях.

Таблиця 3.1

Значущість характеристик, що визначають ефективність діяльності психолога в кіберспорті

№ п/п	Характеристика	∑	Вага λ	Місце в рейтингу
1	Високий інтелект	65,5	0,1177	5
2	Теоретична підготовка і досвід практичної роботи	54	0,1311	2
3	Поведінкова гнучкість;	71	0,1118	6
4	Комунікабельність і здатність встановлювати довірчі відносини	45,5	0,149	1
5	Особистий досвід в якості спортсмена	105	0,054	9
6	Почуття гумору	85,5	0,0939	8
7	Здатність до співпереживання, емпатія	79	0,1043	7
8	Терпимість і витримка	61,5	0,1222	3
9	Залучення в роботу	63	0,1162	4
		630	1	

Експерти визначають найбільш значущими комунікабельність і здатність встановлювати довірчі відносини (45,5 балів), теоретичну

підготовку і досвід практичної роботи (54 бали), терпимість і витримку (61,5 балів).

Робота психолога в сфері кіберспорту висуває особливі, спеціальні вимоги до його особистості. Урахування цих професійно-важливих якостей необхідні при професійному відборі, професійній орієнтації, при підготовці фахівців для роботи в галузі спорту.

Професійним простором спортивного психолога є спортивна діяльність; специфіка його роботи полягає в орієнтації на вивчення психічних феноменів у реальних життєвих ситуаціях. Спортивний психолог має справу з реальними проблемами реального спортсмена. Діяльність психолога в таких умовах будується не як рефлексія вченого з приводу деякої психічної реальності, що існує безвідносно до практики, а як особливий тип вивчення, розуміння, яке сприяє розвитку людини [15].

Перед психологом у сфері кіберспорту стоять цілком конкретні завдання, що визначають його практичну діяльність. Відповідно до наявних даних досліджень [1] структурно їх можна представити у вигляді декількох досить умовних блоків (рис.3.1).

І блок. Професійні знання. Вони складають основу формування психолого-педагогічної культури. Вони включають мотиваційну складову, комплекс професійних дій діагностичного, розвиваючого, формуючого, терапевтичного, коригуючого та консультаційного характеру, способи компенсації власних недоліків.

Знання спортивним психологом спільних рис, особливостей і конкретики своєї професійної діяльності, її структури, змісту і практики є необхідною передумовою її успішного здійснення.

ІІ блок. Професійні вміння. Вони являють собою дії і «техніки» психолога. Вони виступають вихідними елементами цілісної технології роботи у відповідності з інтересами спортсмена, тренера, команди, а також прийоми мобілізації психічних станів, активізації психічних ресурсів. У числі

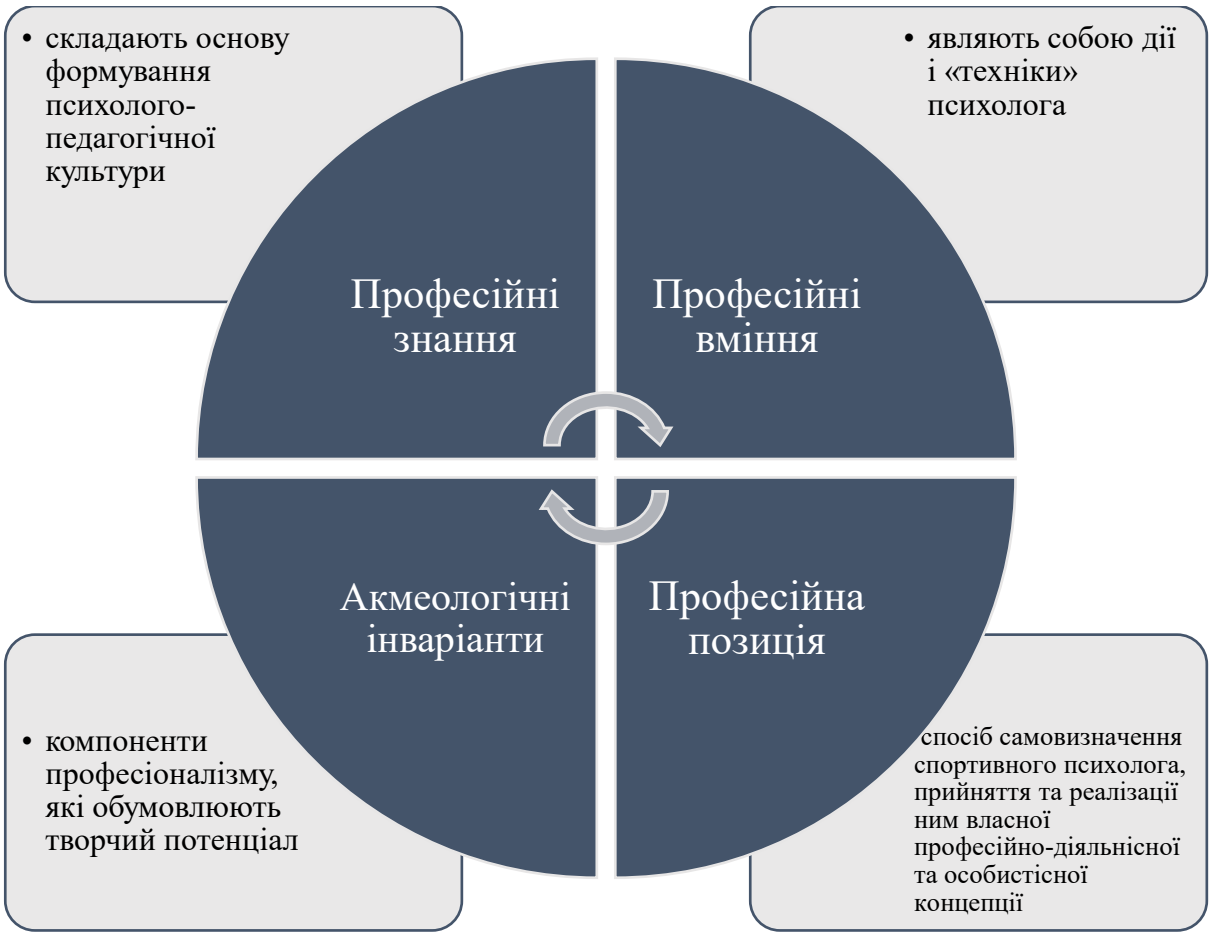

Рис.3.1. Структура завдань, що визначають практичну діяльність кіберспортивного психолога

базових компонентів можна виділити і здатність регулювати свою розумову діяльність, психічні стани, здійснювати весь комплекс діяльнісних елементів, що утворюють цілісну технологію продуктивної професійної праці психолога. Найбільш значущими психологічними якостями спортивного психолога є: *самостійність суджень, проникливість, уміння адаптуватися до різних умов і факторів.*

III. Професійна позиція. Вона являє стійку систему відносин спортивного психолога, що включає конкретні установки, систему особистих переваг і оцінок внутрішнього і зовнішнього досвіду. Професійна позиція виступає загальною детермінантою його активності.

Позиція висловлює спосіб самовизначення спортивного психолога, прийняття та реалізації ним власної професійно-діяльнісної та особистісної концепції.

IV. Акмеологічні інваріанти. Вони являють компоненти професіоналізму, які обумовлюють творчий потенціал. Вони включають передбачення, проникливість, домагання, мотивацію досягнення, саморозвиток та інші, незатребувані раніше, професійно значущі якості та індивідуальні особливості.

В структурі особистісної готовності до діяльності кіберспортивного психолога нами визначено компоненти: операційний (знання, вміння та навички, що є необхідними для забезпечення якісного виконання професійно важливих завдань); особистісний (особистісні риси та якості, що є необхідними для здійснення професійної діяльності); емоційний (специфіка емоційного ставлення до професії); професійний (глибина розуміння всіх тонкощів обраної професійної діяльності та рівень професійної ідентичності) (рис.3.2).

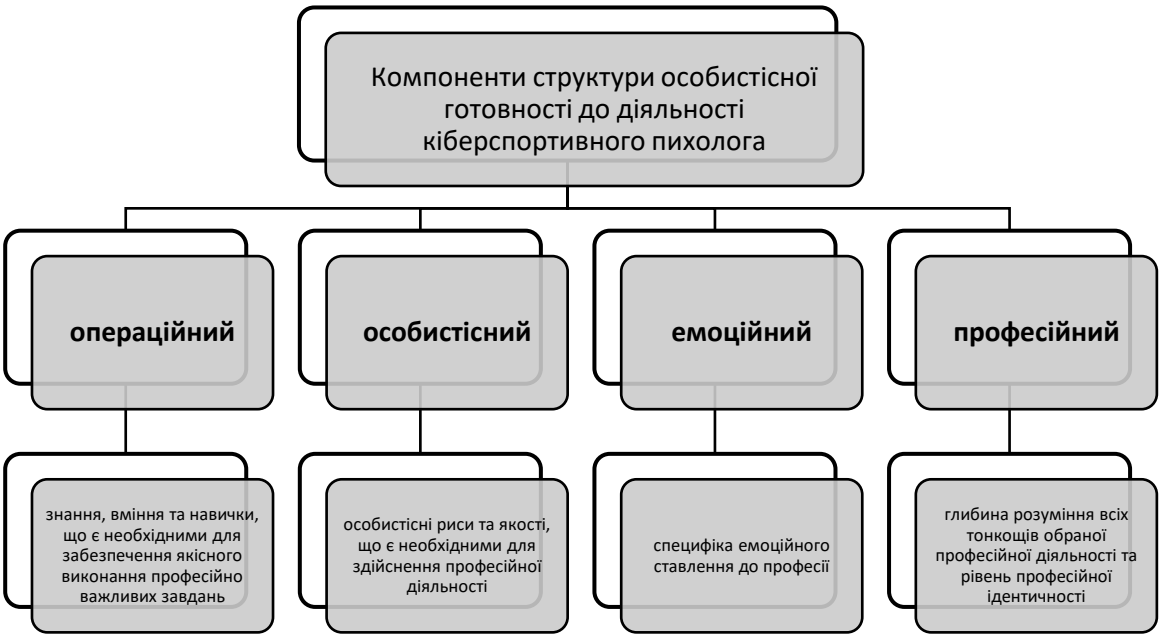

Рис.3.2 Компоненти структури особистісної готовності до діяльності кіберспортивного психолога

Коефіцієнт конкордації W = 0,56 при визначенні значущості компонентів в структурі особистісної готовності до діяльності кіберспортивного психолога, свідчить про наявність середнього ступеня узгодженості думок експертів. (табл.3.2). Розрахунковий $\chi 2$ (N = 14, df =3) = 23,68, критичний 7.81473 на рівні значущості $\alpha = 0.05$, то коефіцієнт конкордації Кендалла W =0,56 - величина не випадкова, а тому отримані результати можуть використовуватися в подальших дослідженнях.

Таблиця 3.2

Значущість компонентів в структурі особистісної готовності до діяльності кіберспортивного психолога

№ п/п	Характеристика	∑	Вага λ	Місце в рейтингу
1	Операційний	24	0,3393	1
2	Особистісний	45	0,1696	3
3	Емоційний	46	0,1696	4
4	Професійний	25	0,3214	2
		140	1	

В структурі професійних якостей практичних психологів емпатія посідає чільне місце. Здатність до емпатії, як вміння проникати та приймати світ іншої людини, подивитись на проблему ніби зсередини є провідним критерієм успішності практичного психолога при проведенні консультацій [17, 18, 19, 31, 33, 42]. Здійснений Н.А. Сургунд аналіз показав, що до важливих професійних якостей практичного психолога найчастіше відносять такі: гуманізм, емоційна чутливість, соціальна зрілість, моральність, комунікативність, толерантність, емпатійність, тактовність, високі інтелектуальні показники, достатній рівень професійної мотивації, багатий лексичний запас тощо [59].

При характеристиці структури діяльності кіберспортивного психолога можна відокремити структуру Soft Skills як збірний термін, який посилається на безліч варіантів поведінки, що допомагають психологу в роботі з гравцями,

командою, забезпечують успішну соціалізацію [13]. Ключовими виступають це комунікативні вміння. Психолог з сильними навичками міжособистісного спілкування вміє чітко сформулювати свої потреби, свої очікування до команди і оточення, а також уважно вислухати, як інші формулюють свої потреби і очікування. Він так веде переговори з іншими, що у кожного учасника залишається відчуття, що він був почутий і зрозумілий, і все це було зроблено в поважній та професійній манері, навіть якщо учасники не отримують того, про що заявили. У такій ситуації психолог з сильними міжособистісними навичками розуміє, коли і в який момент можна взяти на себе лідерську роль, а коли варто зупинитися. Розуміє, коли говорити, коли слухати, а коли запропонувати компроміс або консенсус (рис. 3.3).

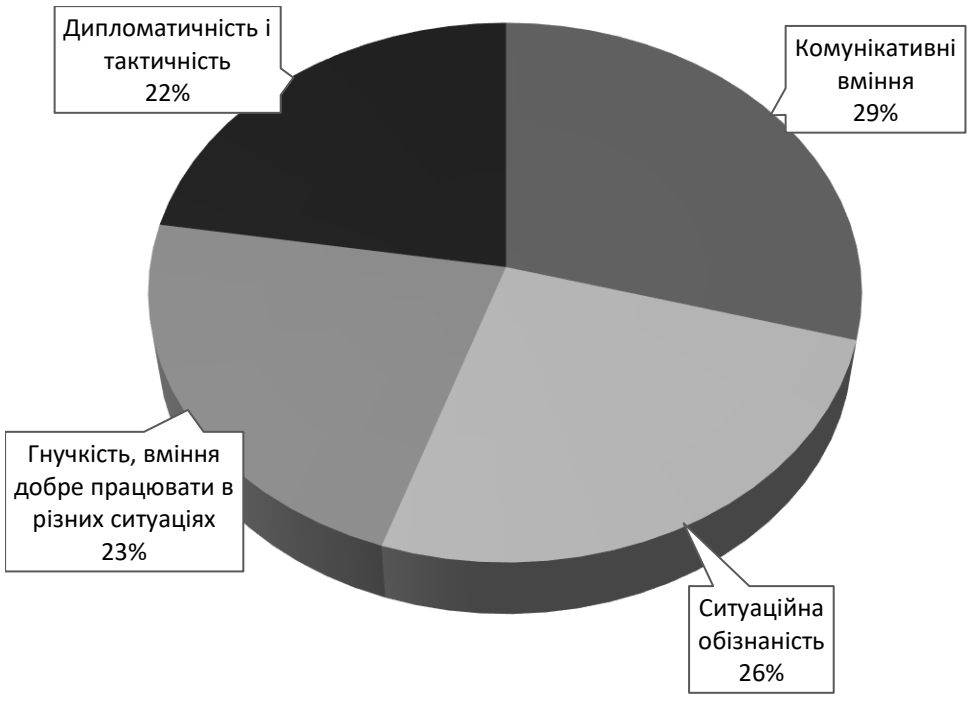

Рис. 3.3 Внесок компонентів в структуру Soft Skills

До переліку Soft Skills зараховують ще таку компетенцію, як ситуаційна обізнаність. Це вміння відстежувати як розвивається ситуація, вміння

розглядати різні способи реагування на неї такими діями, які дадуть найкращий результат для всіх залучених в цю ситуацію.

Іншою важливою рисою Soft Skills є адаптивність або гнучкість, вміння добре працювати в різних ситуаціях.

Здатність бути дипломатичним і тактичним, навіть коли присутні якісь розбіжності або конфлікти – ще одна ключова риса з набору Soft Skills.

До структури Soft Skills належать вісім складових компонентів: когнітивні та інформаційні, організаційні, мовні, технічні та медіа, підприємницькі, громадські, життєві і комунікативні групи компетенцій. Їх розвиток можливий за умови методичної практики конкретних комунікативних знань і реалізується на рефлективному, активному й соціокультурному рівнях.

3.2 Визначення значущості особистісних та спеціальних характеристик психолога в кіберспорті

Аналіз спеціальної літератури та опитування дозволили визначити особистісні якості психолога, що працює в кіберспорті. До них віднесено три групи якостей: особистісні, соціально – психологічні та морально – етичні.

До особистісних відносяться: здатність до критики і самокритики; самопізнання і психокорекції власних проблем; творчість; уважність; розвинену образну і словесно-логічну пам’ять, відповідні їм типи мислення; врівноваженість; високий рівень інтелекту.

До соціально-психологічних відносяться: інтерес по відношенню до роботи і її завданням, професіоналізм, вміння слухати і ясно висловлювати свої думки, комунікативні здібності, емпатичність, допитливість, гнучкість і терплячість, ввічливість, ораторські здібності, здатність створювати атмосферу емоційного комфорту.

До морально – етичних відносяться: дисциплінованість, зацікавленість та повагу до іншої людини, здатність контролювати себе, відкритість до

відмінних від своїх власних поглядів і суджень, безпристрасність, толерантність, відкритість, доброзичливість, віра у здібності гравців та команди до зміни та розвитку (табл.3.3).

Обчислений критерій узгодження Пірсона $\chi 2$ порівнюємо з табличним значенням для числа ступенів свободи K = n-1 = 7-1 = 6 і при заданому рівні значущості $\alpha = 0.05$. $\chi 2$ розрахунковий 16.72 більше табличного (12.59159) для особистісних характеристик, $\chi 2$ розрахунковий 18.77 ≥ табличного (16.91898) для соціально-психологічних якостей, $\chi 2$ розрахунковий 19.35 ≥ табличного (15.50731) для морально-етичних якостей, тому отримані результати мають сенс і можуть використовуватися в подальших дослідженнях.

Таблиця 3.3

Значущість особистісних та спеціальних характеристик психолога в кіберспорті

№ п/п	Характеристика	∑	Вага λ	Місце в рейтингу
Особистісні				
1.	здатність до критики і самокритики	79	0,1024	7
2.	самопізнання і психокорекції власних проблем	71	0,1167	6
3.	творчість	49,5	0,169	2
4.	уважність	56,5	0,1524	4
5.	розвинена образна і словесно-логічна пам’ять та відповідні їм типи мислення	66,5	0,1333	5
6.	врівноваженість	47,5	0,1643	1
7.	високий рівень інтелекту	50	0,1619	3
Соціально-психологічні				
1.	інтерес по відношенню до роботи і її завданням	67	0,1148	3
2.	професіоналізм	50	0,13	1
3.	вміння слухати і ясно висловлювати свої думки	81	0,09967	5
4.	комунікативні здібності	72	0,1094	4
5.	емпатичність	94	0,09426	8
6.	допитливість	118,5	0,07259	10

Продовження табл.3.3

7.	гнучкість і терплячість	85	0,09534	6
8.	ввічливість	92,5	0,08667	7
9.	ораторські здібності	107	0,07801	9
10.	здатність створювати атмосферу емоційного комфорту	58	0,1192	2
Морально – етичні				
1.	дисциплінованість	46,5	0,1094	4
2.	зацікавленість та повагу до іншої людини	43	0,1288	2
3.	здатність контролювати себе	55	0,09981	7
4.	відкритість до відмінних від своїх власних поглядів і суджень	46	0,1209	3
5.	безпристрасність	61	0,09213	9
6.	толерантність	56	0,1036	8
7.	відкритість	52,5	0,1113	5
8.	доброзичливість	53	0,1075	6
9.	віра у здібності гравців та команди до зміни та розвитку	37	0,1324	1

Найбільш значущими особистісними якостями в роботі кіберспортивного психолога є лідерські якості, комунікативні якості, здатність до емпатії. Емоційний компонент особистісної готовності є універсальним для всіх типів професійної діяльності, він передбачає стійке позитивне емоційне ставлення до обраної професії та активну позицію в процесі оволодіння нею. Професійний компонент особистісної готовності кіберспортивного психолога виявляється в чіткому та глибокому розумінні всіх етапів і процесів, що передбачає організація та проведення психологічного тренінгу.

Готовність до діяльності є складним утворенням, що відображає рівень відповідності здібностей, якостей та властивостей психолога вимогам професійної діяльності. Особистісна готовність до діяльності є більш вузьким поняттям, що зосереджується на оцінюванні особливостей ставлення людини до професії. Як ми зазначили вище, в структурі особистісної готовності варто

виокремити чотири основні компоненти: операційний, особистісний, емоційний та професійний.

3.3 Розробка професіограми кіберспортивного психолога

Кожна професія характеризується певною системою ознак, що упорядковуються у вигляді професіограми. Професіограма – це опис соціально-економічних, виробничо-технічних, санітарно-гігієнічних, психологічних та інших особливостей професії. Важливою частиною професіограми є психограма – характеристика вимог, що пред'являються професією до психіки людини, до особистості працівника [51].

Професіограма може бути складена на основі принципів, що сформульовані К. К. Платоновим [47]. Це такі:

- принцип цілеспрямованості, комплексності;
- принцип соціально-економічної доцільності, що передбачає долучення до кожної професіограми елементів пропаганди даної професії;
- принцип надійності, стійкості особистості в ситуації дії перешкод;
- принцип типізації, що вимагає об'єднання професій у певні групи, профілі;
- принцип диференціації, що передбачає врахування різних спеціальностей, що належать до даної професії;
- принцип особистісного підходу, за яким психограма має будуватись на основі повної та системної психологічної структури особистості;
- принцип перспективності та реальності.

У відповідності до прийнятої структури професіограми нами зроблена спроба побудувати професіограму кіберспортивного психолога (табл.3.4). Професіограма містить 5 блоків: соціально-економічна характеристика професії, виробнича характеристика професії, санітарно-гігієнічна

характеристика професії, вимоги професії до індивідуально-психологічних особливостей психолога з кіберспорту (психограма), підготовка кадрів.

Таблиця 3.4

Професіограма кіберспортивного психолога

Розділ	Характеристика
1. Соціально-економічна характеристика професії:	
Галузь	Спорт, Кіберспорт
Потреба у кадрах	Постійна
Географія професії	Міста, де є кіберспортивні команди, гравці
Тип підприємства або організації	Кіберспортивні організації, клуби, академії
Тип первинного колективу	Індивідуальна праця
2. Виробнича характеристика професії:	
Місце роботи	Кабінет психолога
Знаряддя праці	Методичні, нормативні матеріали з практичної психології, психодіагностичні, психоконсультативні, психотренінгові методи в анкетній і апаратурній, комп'ютерній формі
Об'єкт праці	Гравці, команди з кіберспортивних дисциплін
Предмет праці	Психологічні властивості, функції, процеси особистості гравця та тренера
Мета праці	Сприяти покращенню соціально-психологічних, індивідуально-психологічних, психолого-педагогічних умов розвитку і самореалізації гравців в кіберспорті
Професійні знання, уміння, навички	Має знати: педагогіку, психологію, останні досягнення цих наук, методичні та інші матеріали з психології, методи вивчення, розвитку, корекції психічних властивостей особистості, технічні засоби професійної діяльності, специфіку кіберспорту, та кіберспортивних дисциплін
3. Санітарно-гігієнічна характеристика професії:	
Ступінь важкості і напруженості праці	Напружена розумова праця, емоційне навантаження
Обмеження за статтю і віком	Обмежень немає

Продовження табл. 3.4.

Режим праці і відпочинку	Нормований робочий день. Наявність відпустки за законодавством
Змінність	Робота в одну зміну
Завантаженість аналізаторів, функціональних систем	Слуховий і зоровий аналізатори, артикуляційний апарат
Несприятливі фактори	Емоційна напруженість, перевантаження нервової системи
Медичні протипоказання	Різні психічні захворювання
4.Вимоги професії до індивідуально-психологічних особливостей психолога з кіберспорту (психограма):	
Нейродинаміка	Обмежень немає. Пристосування за рахунок індивідуального стилю діяльності
Психомоторика	Спеціальні вимоги не висуваються
Сенсорно-перцептивна сфера	Спеціальні вимоги не висуваються
Пам’ять	Логічна, образна, довготривала
Увага	Добрий розподіл і концентрація уваги.
Мислення	Творче, логічне. Здатність орієнтуватись у мінливій ситуації і швидко приймати рішення
Інтелект	Розвинений, вербальний
Мовлення	Правильне, грамотно побудоване
Емоційно-вольова сфера	Добра регуляція вольових і емоційних процесів і станів
Риси характеру	Врівноваженість, доброзичливість, комунікабельність, ввічливість, толерантність, акуратність, спостережливість, стресостійкість
5. Підготовка кадрів:	
Тип навчального закладу	Вищі навчальні заклади, інститути післядипломної освіти, курси підготовки і перепідготовки психологів
Термін навчання	Після 11–12 класів – 5 років, після отримання вищої освіти – 2 роки
Необхідні знання із загальноосвітніх предметів	Предмети гуманітарного циклу
Перспективи кар’єрного росту	Робота з професійними кіберспортсменами, командами

Якщо виокремити з цієї професіограми власне психограму, то в ній виділені лише ті властивості, які відповідають деяким психологічним

структурам особистості, зокрема запропонованій К. К. Платоновим [47], що передбачає розгляд лише таких чотирьох підструктур особистості:

- спрямованість;
- досвід;
- психічні процеси;
- біопсихічні властивості (темперамент, вік, здоров'я).

А також двох додаткових, накладених на основні, підструктур:

- характер;
- здібності.

Тому під час складання персонограм, доцільно використовувати більш сучасні варіанти психологічної структури особистості, в якості якої ми пропонуємо використовувати вище наведену тривимірну, поетапно конкретизовану психологічну структуру особистості (табл.3.5).

Професіограми практичних психологів нерідко містять полярні якості: вимогливість та доброзичливість, емпатійність та директивність.

Якостями, які перешкоджають ефективності професійної діяльності психолога, є такими: психічна й емоційна неврівноваженість; агресивність; замкнутість; нерішучість; відсутність схильності до роботи з людьми; невміння зрозуміти позицію іншої людини; ригідність мислення (нездатність змінювати способи вирішення задач у відповідності з умовами середовища, що змінюються), низький інтелектуальний рівень розвитку [59]; схильність до перенапруження, велика кількість професійних помилок в сфері взаємодії „людина-людина", наявність будь-якої психічної патології, виражених акцентуацій (збудливого, демонстративного, застрягаючого та дистимного типу), висока емоційна нестабільність, агресивність, глибока інтровертованість, дуже низькі емпатійність та комунікативність, слабко виражені соціальні компоненти ергічності та пластичності, низький рівень логічного мислення та уважності [59].

Таблиця 3.5

Структура загально-психологічних властивостей особистості психолога в кіберспорті

Компоненти діяльнісного виміру Д /Підструктури С-П-І виміру	Потребово-мотиваційний компонент	Інформаційно-пізнавальний компонент (прийом, пошук, переробка інформації)	Цілеутворювальний компонент (прийняття рішення)	Операційно-результативний компонент (виконання рішення, вироблення духовного продукту діяльності з певною якістю)	Емоційно-почуттєвий компонент
Психосоціальність	Соціальні потреби, мотиви, установки, очікування	Соціальне пізнання, атрибуція, ідентифікація	Соціальні орієнтації, відношення, домагання, прогнозування, цілеутворення, планування, наміри	Соціальні досягнення: статус, громадянська позиція, ролі, професія, посада	Соціальні емоції, почуття, переживання: солідарності, згуртованості, спільності, довіри
Здатність до спілкування	Потреби і мотиви спілкування (афіліація)	Обмін інформацією (комунікація)	Розуміння партнера по спілкуванню (перцепція)	Міжособистісна взаємодія (інтеракція): різноманітні спільноти – партнерські, дружні, групові, суспільні	Емоційно-почуттєві компоненти спілкування: симпатія (атракція), антипатія, емпатія, апатія
Спрямованість	Основні бажання і мотиви поведінки	Головні пізнавальні інтереси	Ідеали, переконання, цілі	Прагнення і воля у досягненні мети: установки, сенси, ідеали, плани, проекти	Емоційно-почуттєва основа спрямованості
Характер	Мотиваційні риси характеру	Інформаційно-пізнавальні риси характеру	Риси цілеспрямованості характеру	Риси продуктивності характеру: відношення, ставлення	Емоційно-почуттєві риси характеру
Самосвідомість	Потреба у самоусвідомленні власної особистості	Самопізнання та самооцінка особистості	Саморегуляція та самоконтроль на основі мети	Самореалізація та самовдосконалення: внутрішній світ особистості	Емоційно-почуттєві компоненти самосвідомості
Досвід	Мотиваційний досвід	Система знань, картина світу,	Система вмінь	Система звичок і навичок: освіченість, досвід, мудрість, компетентність, світогляд	Емоційно-почуттєвий досвід

Продовження табл.3.5

Інтелект	Атенційні настановлення	Обсяг і переключення уваги	Спрямованість і концентрація уваги	Розподіл уваги: організованість інтелектуальних дій у просторі	Атенційні емоції (здивування
	Інтелектуальні настановлення	Сенсорно-перцептивні процеси	Мисленнєві та імажинативні процеси прогнозування	Уявлення: образи, ідеї, поняття, візуальні концепти, теорії	Інтелектуальні емоції та почуття (сумнів, натхнення)
	Мнемічні настановлення	Образна і понятійно-логічна пам'ять	Пам'ять у футурогенній функції	Рухова пам'ять: організованість інтелектуальних дій у часі	Емоційна пам'ять
Психофізіологія	Психофізіологічні настановлення	Сенситивність, ергічність нервової системи	Рухомість, темп, пластичність нервової системи	Працездатність нервової системи: продуктивність, оперативність, ефективність праці	Емоційність, почуттєвість нервової системи
Психосоматика	Установчі потребово-мотиваційні психосоматичні диспозиції органів та усього тіла (установки, пози тіла, вирази обличчя)	Орієнтовні інформаційно-пізнавальні стани та рухи органів чуття та усього організму	Цілеспрямовані позиції органів тіла та усього організму («Мислитель» Родена), програмуючі рухи	Продуктивні перетворюючі сенсомоторні, перцептивно-дійові, інтелектуально-діяльнісні рухи органів тіла та усього організму, оснащені певними знаряддями: матеріальні, матеріалізовані та ідеальні продукти	Експресивні, пластичні емоційно-почуттєві вирази обличчя (міміка), окремих органів та усього тіла (пантоміміка)

Н.І. Пов'якель професійно важливі якості психолога розподілила на окремі блоки:

• професійно важливі особистісні риси і якості (адекватність і сталість самооцінки, сенситивність, емпатійність, фрустраційна толерантність, відсутність хронічних внутрішніх особистісних конфліктів, які обумовлюють проекції, психологічні захисти тощо);

• професійно важливі соціально-когнітивні і комунікативні уміння (уміння слухати іншого, коректно представляти власну думку, встановлювати соціальний контакт тощо);

• розвинуті професійно важливі якості і властивості: уважність, спостережливість; гнучкість, пластичність та динамічність мислення, здатність виділяти суттєве та узагальнювати, прогнозувати реакції іншого; уміння рефлексувати щодо себе та іншого, дій та станів тощо;

• необхідні психофізичні властивості та психічні якості, що характеризують нервову систему як сталу, міцну, стресостійку і водночас досить гнучку і пластичну;

• акторські, творчі та організаторські здібності [33, 48, 51].

До професіограми психолога, окрім вищеназваних, також входять:

1) гарний розвиток образної і словесно-логічної пам'яті;

2) гарний розвиток мнемічних здібностей (довгострокова і короткочасна пам'ять);

3) високий рівень розвитку образного і логічного мислення;

4) такі особистісні якості як високий ступінь особистої відповідальності;

5) безоцінне ставлення до людей; інтерес і повага до іншої людини;

6) прагнення до самопізнання, саморозвитку;

7) оригінальність, спритність, різнобічність; допитливість і навченість (за Є.С. Романовою [55].

В дослідженні Л.В. Мови було виділено такі критерії особистісної самореалізації майбутніх психологів: а) низький рівень особистісної

тривожності; б) низький рівень агресивності; в) виражена сила "Я"; г) гнучкість поглядів; д) розвинута емпатія; е) високий рівень креативності; ж) впевненість у собі; з) емоційна стійкість; і) самостійність (незалежність суджень) [42].

Одним із головних інструментів діяльності практичного психолога та формою репрезентації його професійної свідомості є мовлення, а мовленнєва компетентність є для практичного психолога професійно важливою якістю. Як складова професійної компетентності вона характеризується комплексом знань, вмінь та навичок, що забезпечують можливість сприймати, розуміти й створювати тексти, які містять виражену специфічними засобами мови інформацію, що стосується об'єкта його професії, а також зберігати таку інформацію у пам'яті та обробляти її у ході мисленнєвих операцій. Володіння мовленням, як найбільш активним засобом психологічного впливу, є важливим регулюючим механізмом професійної взаємодії практичного психолога з клієнтом. Мовленнєвий вплив психолога на гравця зумовлюється рівнем розвитку лінгвістичної структури висловлювань, їх психологічною насиченістю та вербальною креативністю психолога. Вербальна креативність характеризується успішністю при виконанні мовленнєво-мисленнєвої діяльності і є інструментом необхідного для практичного психолога образно-метафоричного розуміння [8].

Трикомпонентна структура професійної свідомості практичного психолога представлена змістом, що відображує специфіку професії:

значеннями, які виражаються психологічними поняттями й категоріями;

смислами, які знаходять своє вираження у інтересах, мотивах та цілях діяльності практичного психолога;

чуттєвою тканиною, яка характеризується особливістю сприйняття реальності, що виникає у просторі професійної взаємодії "клієнт-психолог" [45].

3.4 Вплив психолога на підготовку та результативність команд в кіберспорті та розробка рекомендацій щодо завдань та способів роботи кіберспортивного психолога

Авторитет психолога у спорті складається з таких компонентів як знання та уміння в сфері спортивної психології та кіберспорту, конкретних досягнень психолога у цій галузі та високого статусу серед спортсменів і тренерів; моральний авторитет як людини (його відсутність може нейтралізувати усі інші компоненти авторитету спортивного психолога); статус психолога у спорті як фахівця з усіма правами та обов'язками; авторитет віку має місце тоді, коли спортсмени молодші за віком, і спортивний психолог в їх очах володіє авторитетом як старша та більш досвідчена людина

Усі напрямки професійної діяльності психолога у кіберспорті є необхідними і обумовлені потребами сучасної практики спорту. Адже сучасний кіберспорт, особливо професійний кіберспорт це не тільки великі фізичні навантаження на організм в ході тренувального процесу і змагань, а й висока психічна напруга. Спортсмен часто потрапляє в екстремальні ситуації, до яких необхідно адаптуватися і навчитися їх долати, в іншому випадку успіх у змаганнях буде для нього недосяжним.

Особливостями роботи кіберспортивного психолога є те, що він працює з мозком гравців: їх мисленням, особистістю, нервовою системою. Він має чітку зону відповідальності (рис. 3.3.). Область обмежена синьою лінією це безпосередньо спеціальні завдання психолога, інші – завдання, які він вирішує спільно з тренером та менеджером. У спільних завданнях психолог допомагає менеджеру та тренеру приймати рішення: повідомляє їх про стан гравців та команди, а також дає рекомендації з урахуванням світової практики.

В кіберспорті психолог має бути обізнаним та володіти великою кількість методів та прийомів. Як видно з рисунку 3.4 робота кіберспортивного психолога включає два етапи: діагностику і покращення.

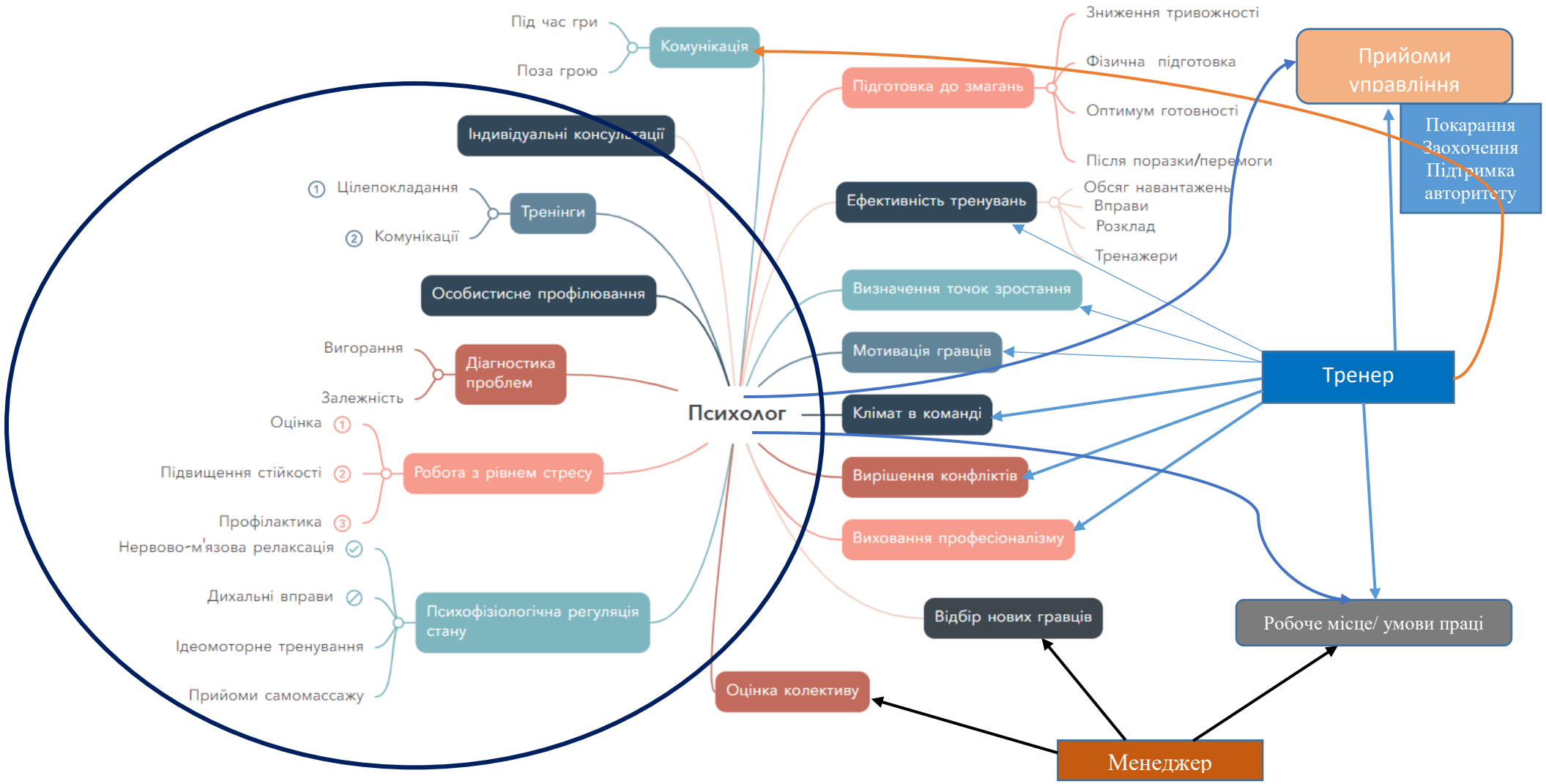

Рис.3.4 Схема діяльності кіберспортивного психолога в команді да взаємодії з тренером та менеджером

І етап. Діагностика. *Діагностика портрету особистості гравця та мотивації*. При діагностиці психолог створює портрет особистості та визначає мотивації. Один гравець може мати лише матеріальну вигоду, інший працює заради слави та схвалення. Один може зреагувати на критику імпульсивним вчинком, інший мстивий і спровокує конфлікт, третьому в ситуації стресу необхідно з кимось поговорити. Знання особистісних особливостей спортсменів та того, що їх мотивує, дозволяє менеджерам та тренерам обирати найбільш ефективний стиль керівництва, заохочення та підтримки. Для вирішення цього завдання психолог може використовувати арсенал тестів, інтерв'ю, лінгвістичні методики та навіть аналіз почерку.

Діагностика актуального стану та працездатності. Насичений режим тренувань, невизначеність майбутнього, страх програшу, конфлікти з товаришами — все це може ввести спортсмена у стан гострого стресу. Якщо тиск не слабшає, стрес переростає у хронічний. Самопочуття гравця погіршується, він стає агресивним чи відчуженим, зростають тривожність та сумніви. Спортсмен здійснює супротив тренеру і навіть відмовляється тренуватися. Стан гравця можна оцінити за допомогою опитувальників, чи за допомогою психофізіологічного інструментарію (як наприклад, вимірюванням електричної активності шкіри, дихання, пульсу, просвіту судин та інших параметрів).

Когнітивна діагностика. Будь-яка гра це комплекс навантажень на мозок гравця. Від того, наскільки добре у спортсмена розвинені, наприклад, сприйняття, зорово-моторна координація та когнітивний контроль, залежить його успіх у грі. Для оцінки рівня гравця можна використовувати комп'ютерні тести.

Оцінка професійної ідентичності. В даному напрямку психологу необхідно визначити: чи пишається гравець своєю справою? Чи розвинені у нього професійні цінності? Наскільки важлива для нього кіберспортивна кар'єра? Як він бачить своє професійне майбутнє? Від ставлення гравця до

своєї професії та до себе як професіонала залежить його цілеспрямованість та відповідальність.

Діагностика соціальних процесів у колективі. Це великий обсяг роботи для кіберспортивного психолога. У команді формальний та фактичний розподіл ролей можуть не співпадати, існують тіньові лідери, аутсайдери та інші ключові ролі, про які керівництву команди необхідно знати. Навіть якщо виглядає так, ніби команда тренується, щоб вигравати та підвищувати свій рівень, дійсний зміст цілей у гравців може бути різним. Можуть бути відмінності цілей як між окремими гравцями, так і між командою та менеджментом, менеджментом та цілою організацією. У колективі завжди існує внутрішня субкультура, система негласних правил і ритуалів, і ця субкультура має підтримувати дисципліну, а не руйнувати її. Крім того, всередині кожного колективу є лінії комунікації, якими поширюються інформація та настрої. Вони можуть породжувати плітки та непорозуміння, а можуть підтримувати командний дух. Психологу потрібно впевнитись, що потрібна інформація завжди доходить до потрібних людей.

Оцінка умов праці. Режим тренувань має враховувати фізіологічну динаміку станів протягом дня. Існують періоди, найбільш придатні для тренувань, і години, коли організм може швидше відпочити та відновити сили. Важливо брати до уваги закономірності побудови тренувальних занять, навантажень: як потрібно організовувати навантаження, щоб навички засвоювалися та вдосконалювалися швидше та надійніше. Якщо психолог володіє знаннями ергономіки, він також може допомогти в організації «здорового» робочого місця, підборі меблів та пристроїв введення, встановлення освітлення тощо.

ІІ етап. Покращення/профілактика. Після етапу діагностики, коли проблеми та точки зростання виявлено та рекомендації тренеру надано, починається етап профілактики/покращення. До цього етапу відносять

тренінги комунікації та цілепокладання, когнітивних функцій, керування своїм станом, індивідуальні консультації.

Тренінги комунікації та цілепокладання. Завдання психолога в таких тренінгах допомогти гравцям краще пізнати один одного, налагодити комунікацію з тренером, попередити конфлікти та допомогти у формуванні сильного командного духу. Тренінг може включати групові дискусії, творчі «мозкові штурми», розбирати суперників за методикою SWOT, грати в ігри на довіру. Якщо в команді немає ритуалів, то корисно їх виробити. У всіх випадках психолог допомагає кожному члену команди висловитися, робить обстановку комфортною. Він також навчає гравців (і тренера) навичці ефективної постановки завдань та тайм-менеджменту. У команди завжди має бути чітка, кожному зрозуміла, мета та уявлення про завдання, які потрібно вирішити для її досягнення.

Тренінги когнітивних функцій. Тут психолог перебирає роль, яку у традиційному спорті виконував тренер. Те, що там було тренуванням м'язів та рухів, у кіберспорті стає тренуванням мозку та навичок. Кіберспортсмен завжди має бути в оптимальній когнітивній формі. Домогтися цього можна, використовуючи ті ж комп'ютерні тести як вправи.

Тренінги керування своїм станом. Розглянемо день змагань команди, де з ранку йдуть тренування, хвилювання, потім відбірний етап, кілька матчів поспіль, а потім грати фінальну стадію. Спортсмен в такому стані вже виснажений, у стресі, йому важко зосередитися. Він заплющує очі, стискає пальці в кулак, розтискає – і він свіжий, спокійний і зосереджений. Це навичка, яку відпрацьовує психолог з гравцем. Вона ґрунтується на розвиненому почутті та контролі процесів свого тіла, умінні управляти своїм станом («вштовхувати» себе у певний стан). Психолог розвиває цю навичку, за допомогою сеансів нервово-м'язової релаксації або психологічного комплексу «БОС Професіональний». Спортсмен, який навчився контролю над

тілом, може легко переходити зі стану глибокого розслаблення у стан «бойової готовності» — пікової концентрації та цілеспрямованості, та назад.

Індивідуальна робота. Особисті прохання про допомогу трапляються завжди, проте всупереч поширеній думці, саме «приватні консультації про життя» не входять до обов'язкового списку роботи спортивного психолога. Психолог може дати гравцеві контакт більш відповідного фахівця. Однак він неодмінно консультує тренера та менеджера з питань управління командою.

Висновки до розділу 3

В 3 розділі представлено експериментальні результати досліджень, які свідчать про значущість якостей в роботі психолога в кіберспорті.

До структури практичної діяльності кіберспортивного психолога віднесено професійні знання, професійні вміння. професійну позицію, акмеологічні інваріанти.

В структурі особистісної готовності до діяльності кіберспортивного психолога нами визначено компоненти: операційний; особистісний; емоційний; професійний.

В структурі діяльності кіберспортивного психолога чільне місце посідають Soft Skills, де ключовими виступають комунікативні вміння, ситуаційна обізнаність, адаптивність або гнучкість, вміння добре працювати в різних ситуаціях, здатність бути дипломатичним і тактичним.

До професійно важливих якостей психолога віднесено блоки: професійно важливі особистісні риси і якості; професійно важливі соціально-когнітивні і комунікативні уміння; розвинуті професійно важливі якості і властивості; необхідні психофізичні властивості та психічні якості; акторські, творчі та організаторські здібності.

Найбільш значущими особистісними якостями в роботі кіберспортивного психолога є лідерські якості, комунікативні якості, здатність до емпатії.

Доведено важливість професіограми кіберспортивного психолога. Важливою частиною професіограми є психограма. Нами розроблено професіограму кіберспортивного психолога, що ґрунтується на 5 складових.

Визначено якості, що перешкоджають ефективності професійної діяльності психолога.

В кіберспорті психолог має бути обізнаним та володіти великою кількістю методів та прийомі, робота кіберспортивного психолога включає два етапи: діагностику та покращення/профілактику.

РОЗДІЛ 4
АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Світовий ринок кіберспорту не припиняє розвиватися. Будучи зосередженим на ринках Азії, Європи і Північної Америки, він пропонує неймовірні можливості для видавців, брендів та інших представників індустрії [11, 76]. Найбільш успішні гравці укладають контракти з кіберспортивними організаціями і стають професійними геймерами [77]. Графік тренувань у кіберспортсменів досить напружений - по 8-10 годин щодня. Це вимагає створення умов для підготовки спортсменів в кіберспортивних дисциплінах [69].

Важливість діяльності психолога в спорті зазначає велика низка фахівців, тренерів та спортсменів [7, 20, 34]. Психологічна підготовка в кіберспорті є одним з важливих напрямів роботи гравця і команди. Вирішення проблем психологічної підготовки ускладняється ще і тим, що професійні спортсмени, топові гравці мають особливу організацію психіки. Це слід враховувати в роботі психологів в кіберспорті для здійснення поставлених завдань та результативності на змаганнях різного рівня [2].

Професійна діяльність спортивного психолога відрізняється від діяльності психолога у масовому спорті насиченістю, тобто кількістю напрямків діяльності, та ступенем необхідності [25]. Реалізуючи свою професійну діяльність у спорті, психолог повинен пам'ятати, що спортивна діяльність —активний цілеспрямований на вищі спортивні досягнення процес удосконалення майстерності спортсмена [10].

Визначаючи сутність професійної діяльності спортивного психолога, деякі автори вказують, що однієї тільки психологічної підготовки (спортсмена і тренера) недостатньо для реалізації психологом його професійної діяльності у спорті. Важливою складовою є психологічне забезпечення та психологічне

супроводження всієї роботи з підготовки спортсменів. Успішність психологічного забезпечення та психологічного супроводу роботи по підготовці спортсменів безпосередньо пов'язана з психодіагностикою. Фахівці виділяють такі напрямки психодіагностичної роботи психолога у спорті, як вивчення індивідуально-психологічних особливостей; соціально-психологічна діагностика; соціально-психологічний клімат у команді [7].

Центральною у роботі психолога в спорті є проблема дослідження особистості спортсмена. У широкому плані психодіагностика спортсменів повинна вміщувати отримання двох параметрів особистості: стійкі якості особистості та динамічні компоненти особистості, включаючи мотиваційні стани, рівні тривожності тощо [40, 50].

Особливе значення у професійній діяльності психолога у спорті займає психопрофілактика як один з провідних видів діяльності психолога у спорті вищих досягнень. Психопрофілактика в кіберспорті — діяльність психолога, спрямована на своєчасне попередження відхилень у становленні особистості спортсмена, міжособистісних стосунків в команді, запобігання конфліктам між спортсменами, спортсменами і тренерами тощо [43, 67].

Спортивний психолог стежить за дотриманням психологічних умов проведення тренування, необхідних для нормального психологічного розвитку особистості спортсмена. Так, наприклад, психолог веде роботу по попередженню психологічного перенавантаження спортсменів, із напругою, тривожністю та хвилюванням, викликаними у деяких спортсменів майбутніми змаганнями. Велику увагу психолог повинен приділяти попередженню можливих ускладнень, пов'язаних із переходом спортсмена в іншу спортивну команду чи групу, а також при зміні тренера у спортивній команді [7, 20].

І. Вачков вважає, що до особистісних якостей психолога мають бути, такими: концентрація на клієнті, бажання та можливість йому допомогти; відкритість до відмінних від своїх власних поглядів і суджень, гнучкість і

терплячість; емпатійність, сприйнятливість, здатність створювати атмосферу емоційного комфорту та інші [5, 6].

Дослідники вважають, що найбільш значущими в діяльності психолога-тренера є такі уміння: трансформувати мету в систему конкретних завдань, підбирати інтерактивні вправи для реалізації мети тренінгу, проводити вправи з учасниками, розпізнавати і давати інтерпретацію груповим процесам, комунікативні уміння, працювати з різними групами, адаптуватися до умов тренерської практики, давати професійні оцінки [4].

До професіограми психолога, за Є. С. Романовою, входять такі професійно важливі якості: гарний розвиток словесно-логічної пам'яті, високий рівень розвитку образного і логічного мислення; особистісні якості: високий ступінь особистої відповідальності, безоцінне ставлення до людей, емпатійність, прагнення до самопізнання, різнобічність, оригінальність [54, 55].

Є. С. Романова виділила 9 класів задач, які спрямовані на формування системи професійно важливих якостей практичного психолога: 1) інформаційні – оволодіння системою знань, базових наук, підвищення рівня професійних знань; 2) розвиваючі – формування особистості як свідомого суб'єкта поведінки і діяльності і тощо; 3) дослідницькі; 4) конструктивні (конструктивно-змістові, конструктивно-оперативні, конструктивно-матеріальні); 5) комунікативні; 6) організаційно-методичні; 7) діагностичні; 8) консультаційні; 9) корекційні [54, 55]

За даними дослідників до професійно важливих якостей спортивного психолога найчастіше відносять: гуманізм, домінування соціальної ергічності, емоційна чутливість, соціальна зрілість, моральність, висока комунікативність, толерантність, емпатійність, здатність до рефлексії, щирість, дружелюбність, відкритість, активність, відповідальність, високі інтелектуальні показники, професійне мислення, емоційна стійкість, витривалість, тактовність, високий рівень розвитку показників уваги,

достатній рівень професійної мотивації, пластичність і динамічність мислення, багатий лексичний запас, збалансованість та гармонійність рис особистості, конгруентність, відсутність хронічних внутрішніх конфліктів, оптимізм, висока працездатність та дисциплінованість, сталість і адекватність самооцінки, здатність до самовдосконалення, самокритичність, високий рівень самопізнання та здатність до компенсації або вдосконалення недоліків і слабких сторін своєї особистості, розвинуте почуття власної гідності тощо [16, 57].

Нашими дослідженнями підтверджено важливість діяльності психолога в кіберспорті. Аналіз літературних джерел та даних мережі Інтернет, експертне опитування дозволило визначити особливості підготовки гравців в кіберспорті та значущість психологічної підготовки спортсменів та команди.

В ході досліджень доведено вплив спортивного психолога на тренувальну та змагальну діяльність кіберспортсменів, обґрунтувано структуру професійної діяльності психолога.

Вперше визначено значущість особистісних та спеціальних характеристик психолога в кіберспорті та розроблено професіограму кіберспортивного психолога, запропоновані напрями діяльності кіберспортивного психолога.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз літературних джерел та даних мережі Інтернет довів актуальність проблеми психологічної підготовки в кіберспортивних дисциплінах та ролі психолога в процесі підготовки та змагальної діяльності гравців і команди. Зазначено значущість психологічної підготовки в кіберспорті поряд з ігровою та техніко-тактичною підготовкою.

2. Визначено особливості підготовки гравців в кіберспорті та доведено відмінності гравців в кіберспорті та спортсменів традиційних видів спорту. До таких відмінностей та особливостей віднесено: особистісні якості кіберспортсменів, їхні цінності, світогляд і стиль спілкування; відсутність чіткого розпорядку дня, обсяг навантажень складає 8-12 годин тренувальних годин; часті поїздки та відповідні витрати, частота ігрових партій і турнірів; проблеми зі зміною часових поясів, підвищена увага з боку шанувальників і користувачів соціальних мереж. У кіберспортсменів не сформоване професійне ставлення до своєї справи, вони менш мотивовані працювати над своїми проблемами. Особливістю, що характерна для кіберспорту, є тильтування. Серед спортсменів в кіберспорті спостерігається втрачання задоволення від ігрового процесу.

3. Особливості підготовки кіберспортсмена та формування його як професійного гравця вимагає спланової психологічної підготовки та значущій ролі психолога в ній. Психологічна підготовка в кіберспорті має забезпечити вміння гравця керувати своїм психофункціональним станом під впливом несприятливих чинників внутрішнього та зовнішнього походження; передбачає формування особистості спортсмена і міжособистісних відносин, розвиток спортивного інтелекту, психологічних функцій і психомоторних якостей. Підґрунтям психологічної підготовки є психологічні особливості кіберспорту та психологічні особливості спортсмена.

4. Значущість психолога підвищується із зростанням результативності гравців і команди в кіберспортивних дисциплінах. Визначено залежність успішності кіберспортивних команд на світовій арені з роботою психолога в команді. Діяльність кіберспортивного психолога спрямована на навчання гравця розуміти оптимальний бойовий стан, занурюватися у свій еталон боєздатності. Основним завданням кіберспортивного психолога є встановлення контактів та порозуміння між ним і гравцями. В кіберспорті акцент ставиться на загальнокомандне завдання, на стабільність гравця. Для цього психологу необхідно мати хороше розуміння гри і того, що саме робить команда в кожний момент часу. Окремим напрямом роботи виділяють роботу психолога із середовищем: умови тренування, ситуації, що виникають в грі між гравцями, як спілкуються один з одним, командні чинники: чи єдність усередині команди, ієрархія, структура. Важливим аспектом діяльності психолога визначено навчання спортсменів спеціальним технікам. Особливим завданням кіберспортивного психолога визначають вплив на спортсменів до гри. Ефективність професійного спілкування психолога з гравцями та персоналом, хто готує кіберспортсменів, пов'язана з зовнішніми (обстановка спілкування, ситуація спілкування, професійні завдання) та внутрішніми (психологічні якості спортсменів і тренерів, психологічні характеристики психолога.

5. Обґрунтовано професійно важливі якості психолога та розподілено на групи: I група - професійно важливі особистісні риси і якості (адекватність і сталість самооцінки, сензитивність, емпатійність, фрустраційна толерантність, відсутність хронічних внутрішніх особистісних конфліктів, які обумовлюють проекції, психологічні захисти тощо); 2 група - професійно важливі соціально-когнітивні і комунікативні уміння (уміння слухати іншого, коректно представляти власну думку, встановлювати соціальний контакт тощо); 3 група - розвинуті професійно важливі якості і властивості: уважність, спостережливість; гнучкість, пластичність та динамічність мислення,

здатність виділяти суттєве та узагальнювати, прогнозувати реакції іншого; уміння рефлексувати щодо себе та іншого, дій та станів тощо; 4 група - необхідні психофізичні властивості та психічні якості, що характеризують нервову систему як сталу, міцну, стресостійку і водночас досить гнучку і пластичну; 5 група - акторські, творчі та організаторські здібності.

Визначено значущість якостей психолога в роботі з кіберспортивними командами, до яких віднесено: високий інтелект; теоретичну підготовку і досвід практичної роботи; поведінкову гнучкість; комунікабельність і здатність встановлювати довірчі відносини; особистий досвід в якості спортсмена; почуття гумору; здатність до співпереживання, емпатичність; терпимість і витримка; залученість в роботу. Найбільш значущими особистісними якостями в роботі кіберспортивного психолога є лідерські якості, комунікативні якості, здатність до емпатії.

6. До структури практичної діяльності кіберспортивного психолога віднесено: професійні знання, професійні вміння, професійну позицію, акмеологічні інваріанти. В структурі особистісної готовності до діяльності кіберспортивного психолога нами визначено 4 компоненти: операційний (знання, вміння та навички, що є необхідними для забезпечення якісного виконання професійно важливих завдань); особистісний (особистісні риси та якості, що є необхідними для здійснення професійної діяльності); емоційний (специфіка емоційного ставлення до професії); професійний (глибина розуміння всіх тонкощів обраної професійної діяльності та рівень професійної ідентичності). В структурі діяльності кіберспортивного психолога виділено Soft Skills, до яких віднесено комунікативні вміння, ситуаційна обізнаність, адаптивність або гнучкість, вміння добре працювати в різних ситуаціях, здатність бути дипломатичним і тактичним.

7. Обґрунтовано складові та розроблено професіограму кіберспортивного психолога, що містить 5 складових: соціально-економічна характеристика професії, виробнича характеристика професії, санітарно-

гігієнічна характеристика професії, вимоги професії до індивідуально-психологічних особливостей психолога з кіберспорту (психограма), Доведено важливість професіограми кіберспортивного психолога. Важливою частиною професіограми є психограма.

8. Визначено якості, що перешкоджають ефективності професійної діяльності психолога: психічна й емоційна неврівноваженість; агресивність; замкнутість; нерішучість; відсутність схильності до роботи з людьми; невміння зрозуміти позицію іншої людини; ригідність мислення (нездатність змінювати способи вирішення задач у відповідності з умовами середовища, що змінюються), низький інтелектуальний рівень розвитку; схильність до перенапруження, велика кількість професійних помилок в сфері взаємодії „людина-людина", наявність будь-якої психічної патології, виражених акцентуацій (збудливого, демонстративного, застрягаючого та дистимного типу), висока емоційна нестабільність, агресивність, глибока інтровертованість, дуже низькі емпатійність та комунікативність, слабко виражені соціальні компоненти ергічності та пластичності, низький рівень логічного мислення та уважності.

9. Авторитет психолога у кіберспорті складається з таких компонентів як знання та уміння в сфері спортивної психології та кіберспорту, конкретних досягнень психолога у цій галузі та високого статусу серед спортсменів і тренерів; моральний авторитет як людини (його відсутність може нейтралізувати усі інші компоненти авторитету спортивного психолога); статус психолога у спорті як фахівця з усіма правами та обов'язками; авторитет віку має місце тоді, коли спортсмени молодші за віком, і спортивний психолог в їх очах володіє авторитетом як старша та більш досвідчена людина.

10. Обґрунтовано значущість впливу кіберспортивного психолога на успішність гравців і команди в цілому та виділено напрями роботи з командою: 1 напрям – діагностика (діагностика портрету особистості гравця та мотивації, діагностика актуального стану та працездатності, когнітивна

діагностика, оцінка професійної ідентичності, діагностика соціальних процесів у колективі, оцінка умов праці); 2 напрям - покращення/профілактика (тренінги комунікації та цілепокладання, тренінги когнітивних функцій, тренінги керування своїм станом, індивідуальна робота.

Перспективою подальших досліджень є розробка та впровадження рекомендацій роботи психолога з кіберспортивною командою до впровадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова ЛН. Психологія спорту: Курс лекцій. Одеса: Студія «Негоціант». 2004 127 с.,
2. Анохін Е, Шинкарук О, Денисова Л. Урахування матеріально-технічної складової при проведенні змагань з кіберспорту. Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії: Матеріали V Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції з міжнародною участю (Київ, 31 травня 2022р.) / ред. О.А. Шинкарук. К.: НУФВСУ, 2022. С.132-3
3. Анохін Е, Шинкарук О. Міжнародні органи управління у кіберспорті// Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії: Матеріали IV Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції з міжнародною участю (Київ, 9 квітня 2021р.) / ред. О.А. Шинкарук. К.: НУФВСУ, 2021. С.137-8
4. Бондаренко ОФ. Психологічна допомога особистості: Навчальний посібник для студентів старших курсів психологічного факультету та відділень університетів. Харків: Фоліо, 1996. 237 с.
5. Вачков ИВ. Подготовка ведущих тренинговых групп. Основы технологии группового тренинга. М.: “Ось89”, 1999. 176 с.
6. Вачков ИВ. Гришпун ИБ, Пряжников Н.С Введение в професссию «психолог»: Учеб. пособие. 3-є вид., Стер. М.: Видавництво Московського психолого - соціального інституту; Воронеж: Моджі, 2004. 464с.
7. Воронова ВІ. Психологія спорту: Навч. посібник К.: Олімпійська література, 2007
8. Гарбер ЕМ. Методика профессиографии. Саратов, 1992. 196 с.

9. Гиссен ЛД. Некоторые приемы повышения эффективности психорегулирующей тренировки спортсмена. Теория и практика физической культуры. 1970. №7. 21-4.
10. Горбунов ГД. Практический психолог в спорте. Спб.: Изд. ГАФК, 1995.394 с
11. Горова КО, Горовий ДА, Кіпоренко ОВ. Основні тенденції розвитку ринку кіберспорту. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2016;4(2):51-55.
12. Горовая А.Е., Коробейникова Е.Ю. Использование технологии айтрекинга в психологии спорта. «Психологическая наука и образование» : Электронный журнал. 2013 (1). 1—9.
13. Гриньова МВ, Ткаченко АВ, Клименко ЮО. Психологія професійної діяльності: Навчально-методичний посібник. Полтава, 2009. – 56с.
14. Денисова ЛВ, Бишевець НГ, Шинкарук ОА. Кіберспорт: основні поняття, напрями, тенденції розвитку. В: Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії. Материалы II Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції з міжнародною участю; 2019 Квіт 18; Київ. Київ; 260-262.
15. Дьяченко МИ. Психологические проблемы готовности к деятельности – Минск: БГУ, 1976. 175 с.
16. Євдокимова ЄІ. Морально-ціннісні якості психолога. Психолого-педагогічні аспекти розвитку лідерського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика : Матеріали науково-практичної конференції 18-19 жовтня 2017 р. За заг. ред. Романовського О.Г. Х.: НТУ «ХПІ», 2017. 96-9.
17. Жванія ТВ, Волкова ОГ. Емоційна готовність майбутніх психологів до професійної діяльності : діагностика і формування. Харківський осінній марафон психотехнологій (каталог психотехнологій; тези доповідей):

матеріали ІІІ міжрегіональної наук.-практ. конф., м. Харків, 26 жовтня 2019 р., ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків: Діса плюс, 2019. 126-30 с

18. Журавльова ЛП. Психологія емпатії: Монографія.-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2007. 328с.
19. Зеер ЭФ. Психология профессий: Учебн. пособие. 3–е изд., перераб. И доп. М.: Академический Проект, Фонд «Мир», 2005. 336 с.
20. Зинченко Ю.П., Тоневицкий А.Г. Психология спорта: Монография. — МГУ, 2011. . 377—92.
21. Иванова ЕМ. Основы психологического изучения профессиональной деятельности. М. : МГУ, 1987. 208 с.
22. Исмаилов АА. Киберспорт как социальное явление. International Journal of Humanities and Natural Sciences.2019;7-1:40-2
23. Ільїн ЄП. Диференціальна психологія професійної діяльності. СПб .: Пітер, 2008. 432 с.
24. Імас Є. Кіберспорт як соціально спортивне явище в умовах сучасного розвитку інформаційного суспільства. Теорія і методика фізичного виховання і спорту.2020;4:13–17DOI:10.32652/tmfvs.2020.4.13–17.
25. Кириченко ТГ.Оптимізація психологічного забезпечення тренувальної діяльності в олімпійському та професійному спорті. В: Психологічна безпека особистості : міжнар. колектив. монографія / Університет Григорія Сковороди в Переяславі ; Брест. держ. ун-т ім. О. С. Пушкіна ; за заг. ред. І. В. Волженцевої. Переяслав (Київська обл.) : Домбровська Я. М. ; Брест : БрДУ, 2021. 379-411.
26. Кіберспорт: монографія / [Андрєєва О., Анохін Е., Бекар С. та ін. / за заг. ред. Є. В. Імаса, О. В. Борисової, О. А. Шинкарук]. К.: Олімп. л-ра, 2022. 616 с
27. Кіберспортивний психолог NAVI: Якісна гра високого рівня – як крутий серіал від Netflix. https://sgpress.ru/news/280281

28. Кіберспортивний психолог: чим займається професіонал, який допомагає грати у «Доту», Н. Афанасьєва режим доступу: 2020
29. Клименко ВВ. Психологія спорту: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: МАУП, 2006. 432 с.: іл.
30. Климов ЕА, Носкова ОГ, Іванова ЕМ та ін. Психолог. Введення в професію / За ред. Е.А.Климова. М., 2008. 112с.
31. Климов ЕА. Как выбирать профессию. М.: Просвещение, 1990. 159с.
32. Ковальов ОГ. Психологія особистості. 3-тє вид., перероб. і доп. М., 1970 391 с.
33. Кокун ОМ. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. К.: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. 200 с.
34. Кроль ЛМ, Михайлова ЕЛ. Тренинг тренеров: как закалялась сталь. М.: „Класс”, 2002. 192 с.
35. Кузина НВ, Кузина ЛБ. К вопросу о пользе и вреде киберспорта: игроки в «dota 2» как представители контркультуры – судьбы и психологические особенности личности (скрининг 2017 г.). Психолог;2018;3:19-31.
36. Курлянд ЗН. Професійно-креативне середовище ВНЗ – передумова підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. Педагогическая наука: история, теория, практика, тенденции развития. 2009: 1. 18-26.
37. Лазнева ІО, Цараненко ДІ. Кіберспорт та його вплив на зміну структури світового ринку комп’ютерних ігор. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018:22(2): 63-67.
38. Левиева СИ. Методы психологического анализа профессиональной деятельности: Обзор. Л.: ВНИИ профтехобразование, 1983. 49 с
39. Маркова АК. Психологія професіоналізму. М.: Межнар. гуманні. фонд «Знання», 1996. 308 с
40. Методи психодіагностики у системі професійної консультації. Кн. 2. К. : ДЦЗУ, 2002.

41. Миронцов ИВ. Киберспорт как інструмент (ре) социализации. Журнал Белорусского государственного университета. Философия. Психология. 2019;2:62-7.
42. Мова ЛВ. Психологічні особливості забезпечення особистісної самореалізації майбутніх психологів у процесі фахової підготовки: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2003. 20с.
43. Онопко ВО. Проблеми спортивної підготовки у кіберспорті. В.: Мат. VIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та фізична реабілітація в сучасному суспільстві». 2015. С. 94−6.
44. Основи науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти за спеціальністю Фізична культура і спорт / В. М. Костюкевич, О. А. Шинкарук, В. І. Воронова, О. В. Борисова; за заг. ред. В. М. Костюкевича, О. А.Шинкарук. – Київ: Олімпійська література, 2019, вид. друге, без змін. – 613 с
45. Основи професіографії : навч. пос. / С. Я. Карпіловська, Р. Й. Мітельман, В. В. Синявський та ін. К. : МАУП, 1997. 148 с.
46. Пірен М.І. Основи конфліктології: Навч. посібник. -К.: Либідь, 1997.-378 с.
47. Платонов КК. Проблемы способностей. М., 1972. 312 с.
48. Пов'якель НІ. Професійна рефлексія психолога-практика // Практична психологія та соціальна робота. 1998.№ 6 – 7.. 3 – 6.
49. Поплавский Н. Киберспорт стоит на пороге новой эры развития. URL: https://ain.ua/2017/10/30/novaja-era-kibersporta (дата звернення: 8.10.2022).
50. Попова ГВ, Милорадова НЭ. Подготовка будущих психологов к практической деятельности тренера социально-психологического тренинга методами игрового проектирования //Теорія і практика управління соціальними системами. 2012. №6. 124-30.

51. Професіограми і професіокарти. Кн. 1-8. К. : ДЦЗУ, 1998-2000.
52. Психологія спорту. Навчальний посібник. К.:Центр учбової літератури, 2007
53. Рибалка ВВ. Психологія та педагогіка праці особистості: від обдарованості дитини до майстерності дорослого: посібник. К. : Інститут обдарованої дитини, 2014. 220 с
54. Романова ЕС, Суворова ГА. Психологические основы профессиографии М. : МПГУ, 1990. 182 с.
55. Романова ЕС. 99 популярных профессий. Психологический анализ и профессиограммы. 2-е изд. СПб.: Питер, 2007. 464 с.
56. Сайчев С.А. Использование бос-технологии в практической психологии // XX Съезд Физиологического общества им. И.П. Павлова, Москва, 4-8 июня 2007, Тезисы докладов. — Издательский дом «Русский врач» Москва, 2007. — С. 211.
57. Синявський ВВ. Психологічні основи профорієнтаційної професіографії К. : ІПК ДЦЗУ, 2010. 89 с
58. Синявський ВВ.Професіограми і психограми професій педагогічного спрямування : метод. Посібник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 84 с.
59. Сургунд НА. Психодіагностика професійної придатності майбутнього практичного психолога: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. К., 2004. 22 с.
60. Шинкарук О, Анохін Е, Юхно Ю, Сергієнко К. Характерні ознаки змагальної діяльності в кіберспорті. В: Мат. ІІІ Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції з міжнародною участю «Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії». Київ, 8 квітня 2020 р. / ред. О.А. Шинкарук. К.: НУФВСУ, 2020. С. 183-184.

61. Шинкарук О, Анохін Е. Характеристики кіберспорту як сучасного виду спорту: дефініція поняття «кіберспорт». В: Мат. XIV Міжнародної конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух»: зб. тез доповідей, 19 травня 2021 року. К., 2021. С. 49-50.
62. Шинкарук О, Юхно Ю, Сергієнко К, Яковенко О. Міжнародний досвід розвитку кіберспорту. В: Мат. II Всеукраїнської електронної конференції з міжнародною участю «Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії», 18 квітня 2019 року. К.:НУФВСУ, 2019. С. 282-283.
63. Шинкарук О, Ярмолюк О, Анохін Е, Юхно Ю. Розвиток кіберспорту як соціально-культурного явища в світі та Україні. В: Мат. V Міжнар. наук.-практ. конф. «Фізична активність і якість життя людини»: зб. тез доп. (8–10 черв. 2021 р.)/уклад.: А. В. Цьось, С. Я. Індика. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2021. С.9-10.
64. Шинкарук О. Порівняльний аналіз діяльності топ-організацій, що розвивають кіберспорт в світі. Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії: Матеріали V Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції з міжнародною участю (Київ, 31 травня 2022р.) / ред. О.А. Шинкарук. К.: НУФВСУ, 2022. – С.156-8
65. Шинкарук О, Анохін Е. Характеристики кіберспорту як сучасного виду спорту: дефініція поняття «кіберспорт» // Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей XIV Міжнародної конференції молодих вчених, 19 травня 2021 року [Електронний ресурс]. К., 2021. – С. 49-50.
66. Шинкарук О, Бишевець Н, Сергієнко К, Строганов С, Анохін Е. Аналіз контингенту осіб, які займаються кіберспортом. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2022; 1: 30–36 DOI: 10.32652/tmfvs.2022.1.30–6

67. Шинкарук О, Воронова В, Шевцова О, Подолян О. Мотивація гравця як чинник формування кар'єри в кіберспорті. Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії: Матеріали V Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції з міжнародною участю (Київ, 31 травня 2022р.) / ред. О.А. Шинкарук. К.: НУФВСУ, 2022. 158-160
68. Шинкарук О, Гейдар Л. Етичні проблеми в кіберспорті та ненормативна комунікативна поведінка в ігровому середовищі. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2022; 2: 103–111 DOI: 10.32652/tmfvs.2022.2.103–111
69. Шинкарук О, Лут І. Зміст та структура техніко-тактичної підготовки в кіберспорті. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2022; 2: 29–36DOI: 10.32652/tmfvs.2022.2.29–36
70. Шинкарук ОА, Лут ІА. Стратегія і тактика в кіберспорті// Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії: Матеріали IV Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції з міжнародною участю (Київ, 9 квітня 2021р.) / ред. О.А. Шинкарук. К.: НУФВСУ, 2021. 166-8
71. Biddlie S., Bull S., Seheult C. Ethical and professional issues in contemporary British sport psychology // The Sport Psychologist. 1992. №6
72. Byshevets N., Denysova L., Shynkaruk O., Serhiyenko K., Usychenko V., Stepanenko O., Syvash I. Using the methods of mathematical statistics in sports and educational research. Journal of Physical Education and Sport, 19 (3), Art 148, pp 1030 - 1034, 2019 DOI:10.7752/jpes.2019.s3148
73. Byshevets N, Shynkaruk O, Stepanenko O, Gerasymenko S, Tkachenko S, Synihovets I, Filipov V., Serhiyenko K, Iakovenko O Development skills implementation of analysis of variance at sport-pedagogical and biomedical researches. Journal of Physical Education and Sport. 19 (6), Art 311 pp 2086 – 2090, 2019 DOI:10.7752/jpes.2019.s6311

74. Hamari J, Sjöblom M. What is eSports and why do people watch it? 2017;27(2):6-9.
75. https://escorenews.com/ru/csgo/news/13798-sportivnyj-psiholog-o-kibersporte-rebyata-menshe-rabotayut-fizicheski-no-rabotayut-mozgami-eto-sport-budushchego
76. Newzoo Global Esports Market Report 2022 https://newzoo.com/insights/trend-reports/newzoo-global-games-market-report-2022-free-version //
77. Shynkaruk O, Byshevets N, Iakovenko O, Serhiyenko K, Anokhin E, Yukhno Yu., Usychenko V, Yarmolenko M., Stroganov S. Modern Approaches to the Preparation System of Masters in eSports. Sport Mont 19 (2021) S2: 41–47. DOI 10.26773/smj.210912
78. Shynkaruk O, Imas E, Denysova L, & Kostykevich V. Influence of Information and Communication Technologies on Physical and Mental Human Health. Physical Education, Sportsand Health Culture in Modern Society, 2018 2(42),13-24.
79. Wagner MG. On the Scientific Relevance of eSports. Proceedings of the 2006 International Conference on Internet Computing & Conference on Computer Games Development, ICOMP 2006, Las Vegas, Nevada, USA, June 26-29, 2006, 437–42.

ДОДАТКИ

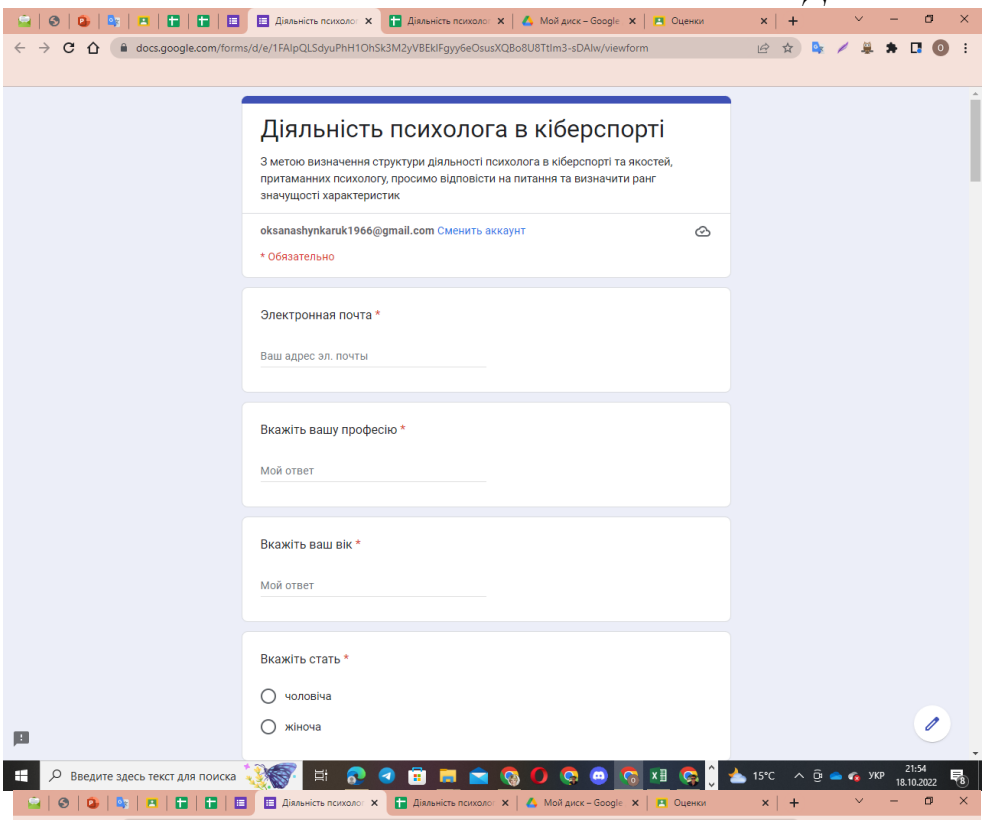
Діяльність психолога в кіберспорті
З метою визначення структури діяльності психолога в кіберспорті та якостей, притаманних психологу, просимо відповісти на питання та визначити ранг значущості характеристик
oksanashynkaruk1966@gmail.com Сменить аккаунт
* Обязательно
Электронная почта *
Ваш адрес эл. почты
Вкажіть вашу професію *
Мой ответ
Вкажіть ваш вік *
Мой ответ
Вкажіть стать *
чоловіча
жіноча

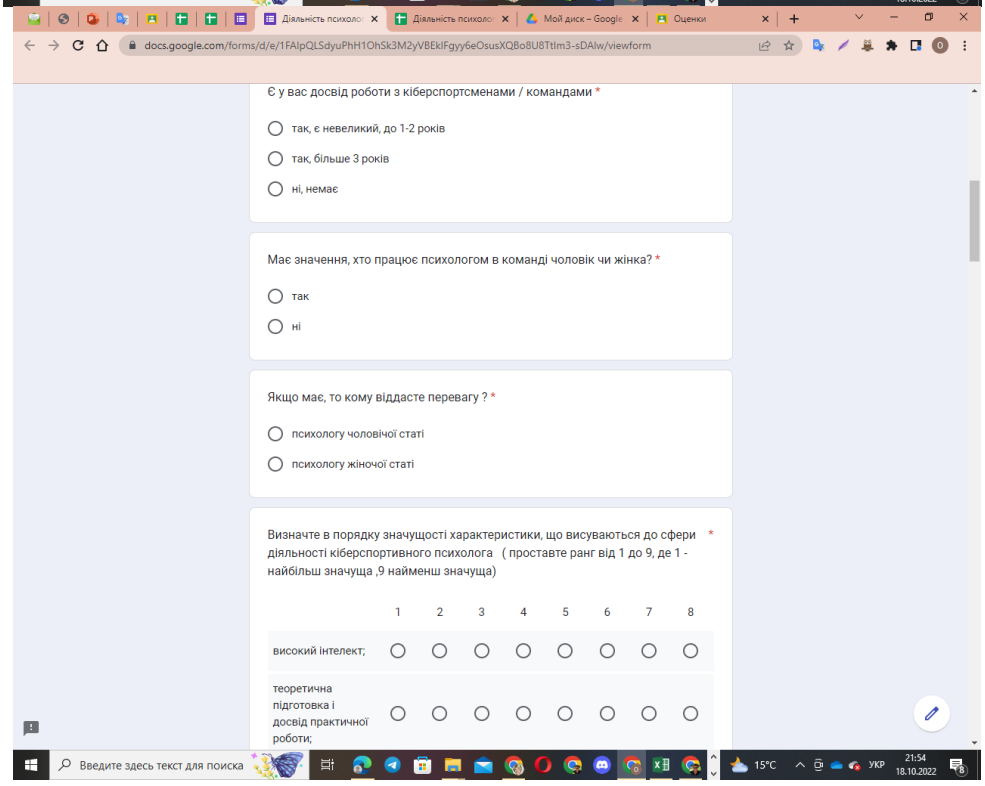
Є у вас досвід роботи з кіберспортсменами / командами *
так, є невеликий, до 1-2 років
так, більше 3 років
ні, немає
Має значення, хто працює психологом в команді чоловік чи жінка? *
так
ні
Якщо має, то кому віддасте перевагу ? *
психологу чоловічої статі
психологу жіночої статі
Визначте в порядку значущості характеристики, що висуваються до сфери діяльності кіберспортивного психолога (проставте ранг від 1 до 9, де 1 - найбільш значуща ,9 найменш значуща) *
1 2 3 4 5 6 7 8
високий інтелект;
теоретична підготовка і досвід практичної роботи;

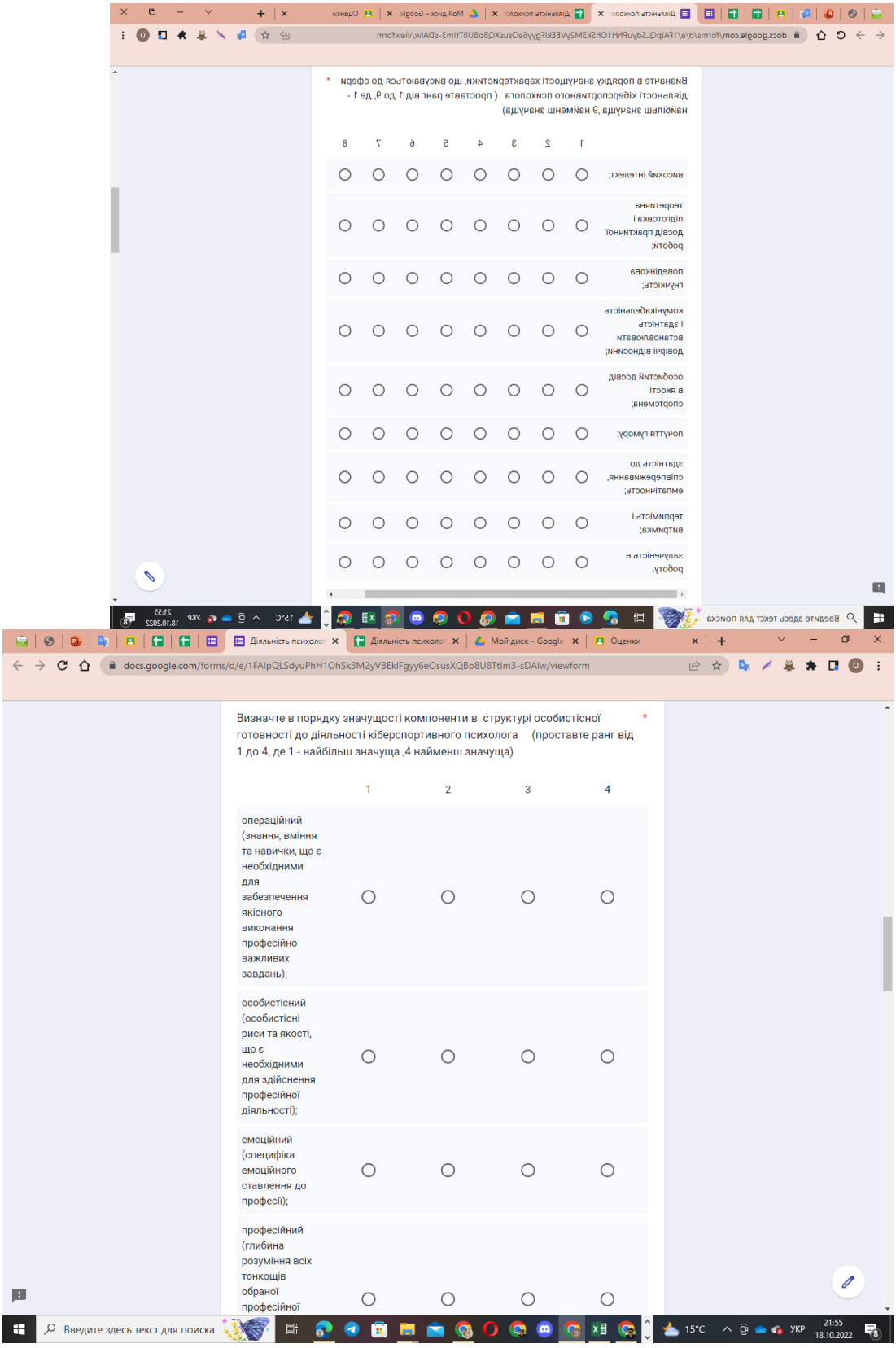

Визначте в порядку значущості компоненти в структурі особистісної готовності до діяльності кіберспортивного психолога (проставте ранг від 1 до 4, де 1 - найбільш значуща ,4 найменш значуща) *

	1	2	3	4
операційний (знання, вміння та навички, що є необхідними для забезпечення якісного виконання професійно важливих завдань);	○	○	○	○
особистісний (особистісні риси та якості, що є необхідними для здійснення професійної діяльності);	○	○	○	○
емоційний (специфіка емоційного ставлення до професії);	○	○	○	○
професійний (глибина розуміння всіх тонкощів обраної професійної	○	○	○	○

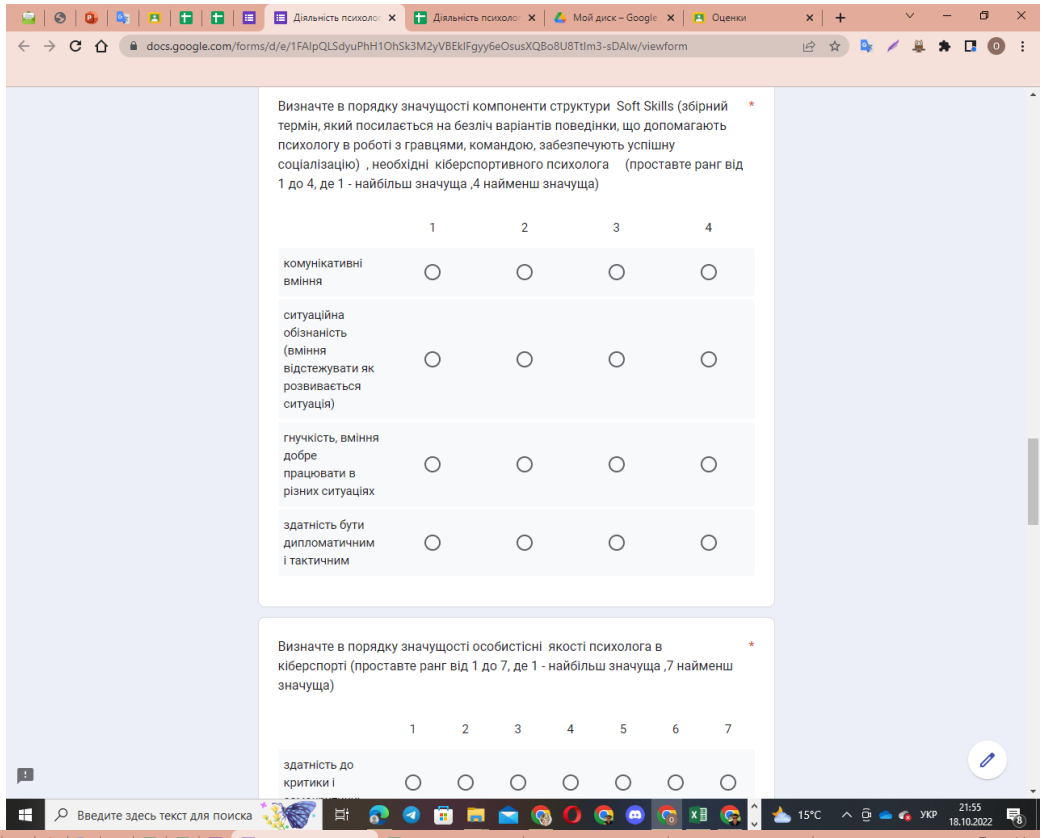

Визначте в порядку значущості компоненти структури Soft Skills (збірний термін, який посилається на безліч варіантів поведінки, що допомагають психологу в роботі з гравцями, командою, забезпечують успішну соціалізацію) , необхідні кіберспортивного психолога (проставте ранг від 1 до 4, де 1 - найбільш значуща ,4 найменш значуща) *

	1	2	3	4
комунікативні вміння	○	○	○	○
ситуаційна обізнаність (вміння відстежувати як розвивається ситуація)	○	○	○	○
гнучкість, вміння добре працювати в різних ситуаціях	○	○	○	○
здатність бути дипломатичним і тактичним	○	○	○	○

Визначте в порядку значущості особистісні якості психолога в кіберспорті (проставте ранг від 1 до 7, де 1 - найбільш значуща ,7 найменш значуща) *

	1	2	3	4	5	6	7
здатність до критики і	○	○	○	○	○	○	○

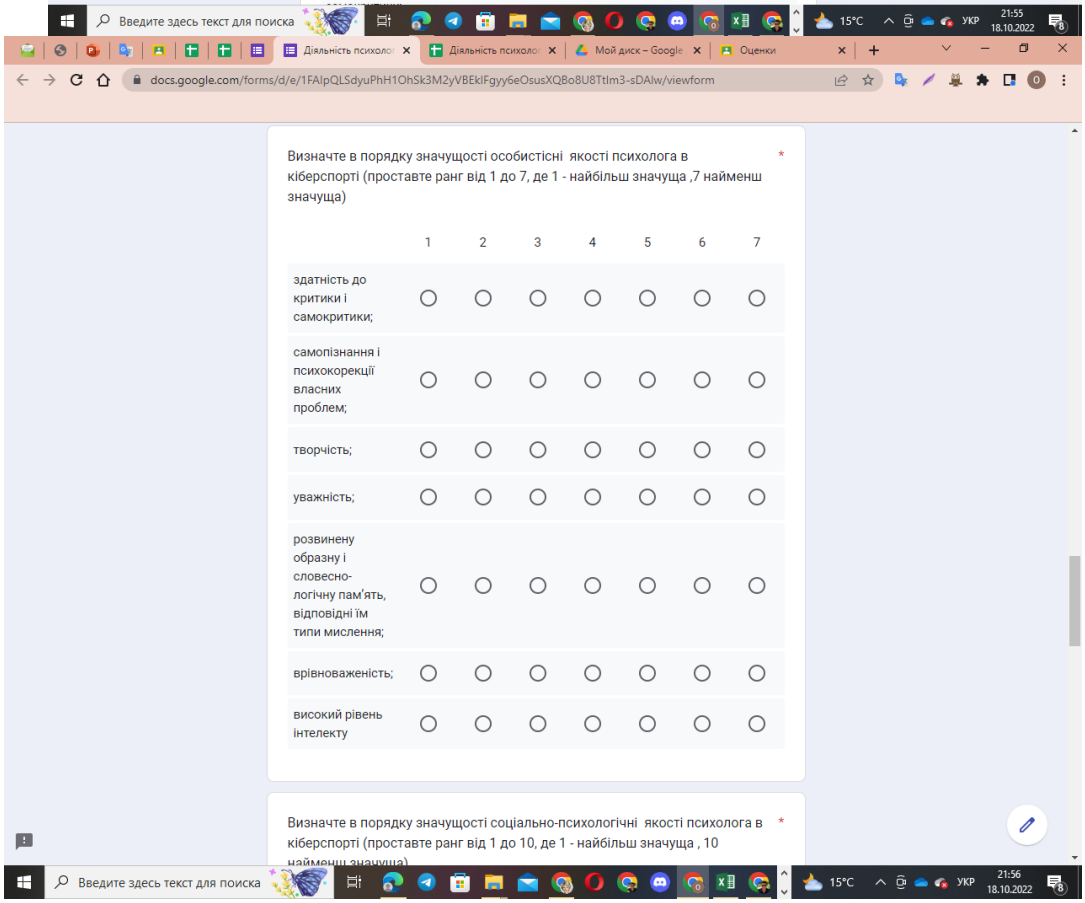

Визначте в порядку значущості особистісні якості психолога в кіберспорті (проставте ранг від 1 до 7, де 1 - найбільш значуща ,7 найменш значуща) *

	1	2	3	4	5	6	7
здатність до критики і самокритики;	○	○	○	○	○	○	○
самопізнання і психокорекції власних проблем;	○	○	○	○	○	○	○
творчість;	○	○	○	○	○	○	○
уважність;	○	○	○	○	○	○	○
розвинену образну і словесно-логічну пам'ять, відповідні їм типи мислення;	○	○	○	○	○	○	○
врівноваженість;	○	○	○	○	○	○	○
високий рівень інтелекту	○	○	○	○	○	○	○

Визначте в порядку значущості соціально-психологічні якості психолога в кіберспорті (проставте ранг від 1 до 10, де 1 - найбільш значуща , 10 *

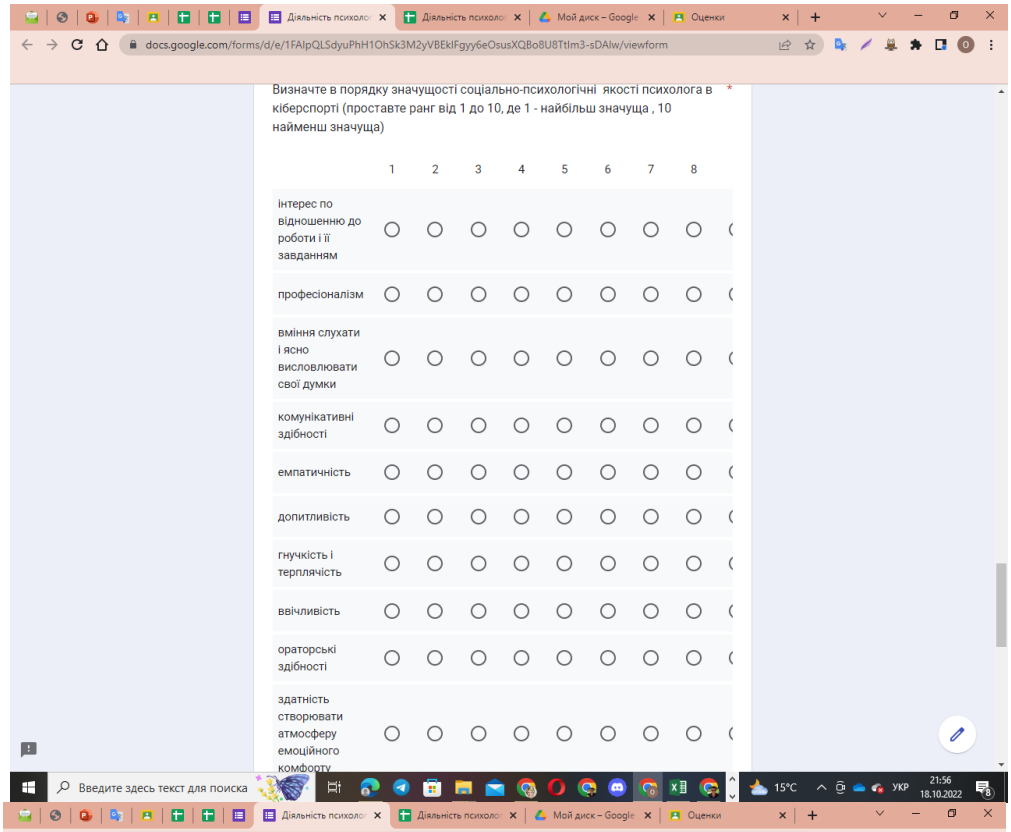
docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdyuPhH1OhSk3M2yVBEklFgyy6eOsusXQBo8U8TtIm3-sDAIw/viewform
Визначте в порядку значущості соціально-психологічні якості психолога в кіберспорті (проставте ранг від 1 до 10, де 1 - найбільш значуща , 10 найменш значуща)
1 2 3 4 5 6 7 8
інтерес по відношенню до роботи і її завданням
професіоналізм
вміння слухати і ясно висловлювати свої думки
комунікативні здібності
емпатичність
допитливість
гнучкість і терплячість
ввічливість
ораторські здібності
здатність створювати атмосферу емоційного комфорту
Введите здесь текст для поиска
15°C
УКР
21:56
18.10.2022

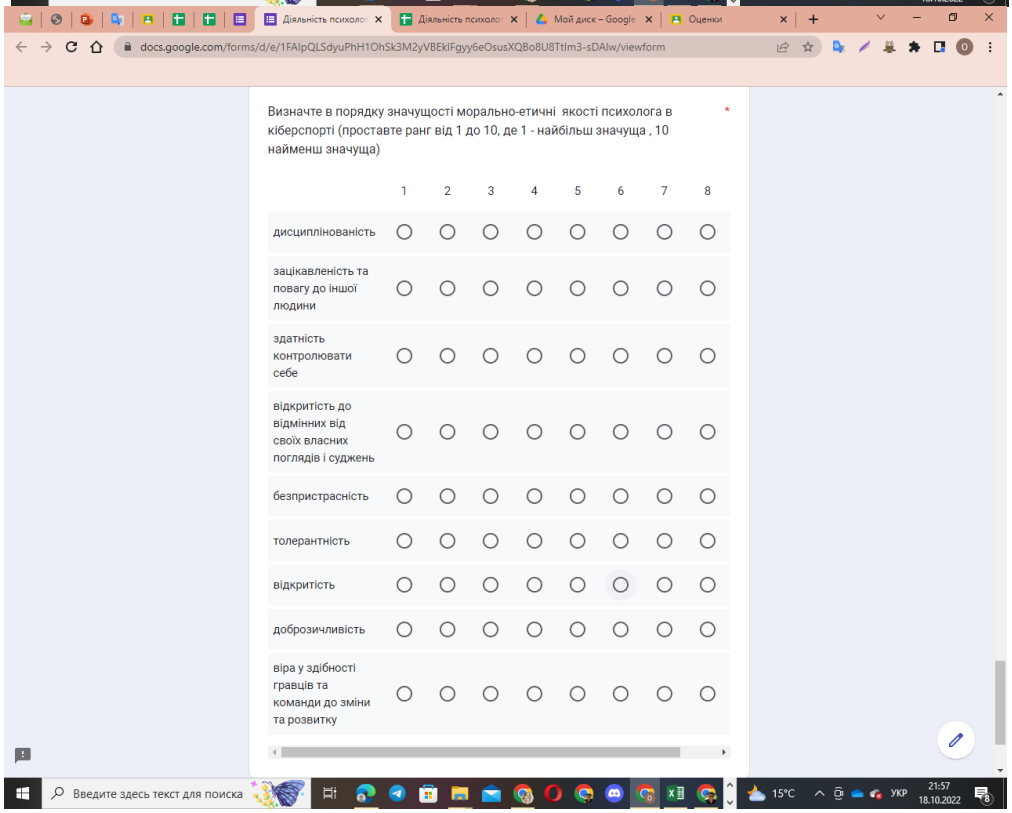
docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdyuPhH1OhSk3M2yVBEklFgyy6eOsusXQBo8U8TtIm3-sDAIw/viewform
Визначте в порядку значущості морально-етичні якості психолога в кіберспорті (проставте ранг від 1 до 10, де 1 - найбільш значуща , 10 найменш значуща)
1 2 3 4 5 6 7 8
дисциплінованість
зацікавленість та повагу до іншої людини
здатність контролювати себе
відкритість до відмінних від своїх власних поглядів і суджень
безпристрасність
толерантність
відкритість
доброзичливість
віра у здібності гравців та команди до зміни та розвитку
Введите здесь текст для поиска
15°C
УКР
21:57
18.10.2022